

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ДУВАНОВА ГАННА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
української мови, теорії та
історії української і світової
літератури,
доктор філософії за спеціальністю
035 Філологія
_____ О.А. Гаврилюк
«__» _____ 2024 р.

ТИПОЛОГІЯ РЕЧЕНЬ В ЕПІСТОЛЯРІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

Спеціальність 035 Філологія
Магістерська робота

Науковий керівник:
І.Р. Домрачева, доцент кафедри
української мови, теорії та історії
української і світової літератури

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Дуванова Г.О. Типологія речень в епістолярії Василя Стуса. Спеціальність 035 «Філологія», Освітня програма «Українська мова та література». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі окреслено історію та важливість вивчення епістолярної спадщини; з'ясовано, у чому феномен епістолярної творчості Василя Стуса; висвітлено наукове дослідження листів поета; досліджено особливості структурування простих неускладнених речень; охарактеризовано прості формально-неелементарні речення; проаналізовано складні речення; виявлено особливості синтаксису. Застосовано методи кількісного та якісного аналізу, метод порівняння, аналізу й синтезу, описовий та візуальний методи.

Ключові слова: *Василь Стус, епістолярій, прості неускладнені речення, прості формально-неелементарні речення, складні речення.*

ANNOTATION

Duvanova H.O. Typology of sentences in the epistolary of Vasyl Stus. Specialty 035 'Philology', Educational program 'Ukrainian language and literature'. Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification work outlines the history and importance of studying the epistolary heritage; the phenomenon of Vasyl Stus's epistolary work is clarified; the scientific study of the poet's letters is highlighted; the peculiarities of the structuring of simple uncomplicated sentences were investigated; simple formal non-elementary sentences are characterized; complex sentences were analysed; syntax features identified. Applied methods of quantitative and qualitative analysis, method of comparison, analysis and synthesis, descriptive and visual methods.

Key words: Vasyl Stus, epistolary, simple uncomplicated sentences, simple formally non-elementary sentences, complex sentences.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СТУСА	7
1.1 Історія вивчення епістолярію.....	7
1.2 Листи В.С. Стуса як феномен епістолярної творчості.....	12
1.3 Наукові розвідки листування В. Стуса.....	14
РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОСТИХ, УСКЛАДНЕНИХ ТА СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У «ЛИСТАХ ДО РІДНИХ» І «ЛИСТАХ ДО ДРУЗІВ ТА ЗНАЙОМИХ»	24
2.1 Особливості структурування простих неускладнених речень.....	24
2.2 Характеристика простих формально-неелементарних речень.....	36
2.3 Аналіз складних речень.....	45
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Василь Семенович Стус – поет, письменник, перекладач, критик, правозахисник, політв'язень, представник Української Гельсінської групи. Він належав до руху шістдесятників, які виступали на захист національної мови й культури, свободи творчості. Вони піднімали болючі питання, замовчувані у часи сталінізму [1].

Постать Василя Стуса надзвичайно важлива як у літературознавчому процесі, так і в становленні нашої державності та національної ідеї. Чесний, сумлінний, поет стійко та героїчно прожив своє життя. Він бачив людину як таку, яка приймає свою долю, усвідомлює життєву місію та вдосконалює себе. Неподільність поезії та долі митця на рідкість унікальна, адже бути вірним собі є непохитним його принципом. Василь Стус був непересічною універсальною особистістю, яка цікава сучасному поколінню в Україні та за кордоном. Митець переживав конфлікт особистості й середовища, а це завжди турбувало людей. Як би не було важко поетові, він знав, що його слово буде почуто. Так і сталося. Його поезію знають, розуміють та надихаються нею. Поціновувачі творчості Василя Стуса схиляють перед ним голову, дізнавшись через що він змушений був пройти [2].

Творчий доробок поета можна досліджувати чи не все життя. Важливим із цього погляду вбачаємо вивчення епістолярію поета.

Актуальність дослідження. Сьогодні надзвичайно актуальним є дослідження епістолярного тексту українських письменників, зокрема листів Василя Стуса.

Епістолярій Василя Стуса привертав увагу багатьох науковців: Н. Глушковецької, М. Коцюбинської, В. Соболя, С. Богдан, Л. Юрчишин-Біловус, С. Несвіта, Г. Мазохи, Н. Омельчук, О. Солов'я, В. Кузнєцова, Н. Загоруйко, Т. Конончук, В. Кисіля, Л. Єрмакової, Д. Данильчука, А. Загнітка, Л. Офіренко, М. Жулинського, М. Павлишина, В. Просалової, О. Рарицького, Л. Ромащенко, Б. Рубчака, Е. Соловей, Д. Стуса та інших відомих дослідників. Сьогодні

епістолярій поета продовжують вивчати Н. Глушковецька, Н. Загоруйко, Г. Мазоха, Н. Павлик, О. Пуніна. Листи митця проаналізовано переважно в літературознавчому аспекті. Мовознавчі дослідження проводяться О. Кравцовою, Н. Стратулат та В. Ясликом, Л. Коваль, І. Домрачевою. У своїх працях науковці акцентують здебільшого на комунікативних та емотивно-експресивних параметрах мемуаристики Василя Стуса [3], тому наше дослідження є актуальним, адже результати його будуть корисними для майбутніх розвідок, для написання курсових та магістерських робіт, а також для проведення уроків української мови.

Мета роботи полягає у виявленні типології різних видів речень в епістолярії поета, з'ясування особливостей синтаксису В.Стуса в листах.

Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) опрацювати й проаналізувати наукову літературу з теми;
- 2) окреслити історію та важливість вивчення епістолярної спадщини;
- 3) з'ясувати, у чому феномен епістолярної творчості В. Стуса;
- 4) висвітлити наукове дослідження листів поета;
- 5) виявити частотність уживання простих, ускладнених та складних речень, виокремивши кожний вид речень і порахувавши їх;
- 6) охарактеризувати авторські особливості синтаксису, виявивши найтипівіше.

Об'єктом дослідження є синтаксичні конструкції, використані в листах.

Предметом дослідження є прості неускладнені, прості формально-неелементарні речення, а також складні (сурядні, підрядні та безсполучникові) структури, які Василь Стус використовував у листуванні.

Матеріалом дослідження обрано листи В. Стуса, опубліковані у двох книгах: «Листи до рідних» [4] і «Листи до друзів та знайомих» [5].

Методи дослідження. У процесі написання магістерської роботи нами були застосовані методи кількісного та якісного аналізу, метод порівняння, аналізу й синтезу, описовий та візуальний методи.

Теоретичне значення дослідження вбачаємо в поглибленні наукових знань про типологію речень в епістолярії Василя Стуса.

Практична цінність одержаних результатів. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані в подальших наукових розвідках, а також у процесі вивчення шкільного курсу з української мови та літератури.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати роботи викладено в одній статті:

Дуванова Г., Домрачева І. Типологія речень в епістолярії Василя Стуса. *Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії: збірник наукових праць з матеріалами V Міжнародної наукової конференції*, м. Луцьк, 11 жовтня, 2024 р./ Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. 254 с.

Структура наукової роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 89 с.

РОЗДІЛ 1 ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СТУСА

1.1 Історія вивчення епістолярію

Епістолярій митців є надзвичайно важливим матеріалом для читачів, якою б не була мета (знайомство з автором чи наукова розвідка), адже це можливість дізнатися про ту чи іншу особистість із першоджерел. Саме вони переконують у правдивості фактів, подій, ситуацій тощо [6]. Ні сучасники, ні музеї не мають змоги точно описати умови, у яких жив і творив той чи інший митець, а також обстановку, середовище, стосунки [7]. Дійсно, завдяки листуванню можна дізнатися про особисте життя митців, про їх взаємини з рідними, друзями та колегами, уточнити автобіографічні відомості, заглибитися в ту чи іншу епоху, з'ясувати, що відбувалося на той час у суспільстві, якою була культура. Написання листа є природним та невимушеним актом, спрямованим на певного адресата, що з часом дає об'єктивне підтвердження тому, що відбувалося колись. Таким чином, читач може уявити собі історичну реальність, ніби перенісшись у часі, постаратися зрозуміти її. Листування, витoki якого сягають ще часів античності, завжди привертало увагу науковців, тому лист пройшов значний шлях розвитку, ставши окремим літературним жанром. Зазначимо, що ще за часів Цицерона лист став окремим видом словесності. Давні промовці установлювали канони листування, а також навчали структуруванню листа, який складався з привітання, намагання здобути прихильність, з розповіді, прохання та прощання. Важливим було те, щоб у кожному листі містилося не менше двох складових, а також обов'язкові формули за змістом. Через деякий час, аби була можливість дописати щось у закінченому листі, було створено скорочення – P. S. [8].

У праці В.Ю. Пустовіт «Письменницький епістолярій: філологічний дискурс» зазначено, що докази українського листування спостерігаються ще

за часів княжої доби. За часів Середньовіччя лист теж став популярним. У ньому з'явилилися ознаки повчальності та публіцистики. Згадаємо загальновідоме «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Листування Київської Русі послуговується трьома термінами, що характеризують епістолярний жанр. Це лист, послання, грамота. За доби Литовської Русі у текст листів вводили стандартні звороти грамот князів. Сучасникам відомі приблизно 600 берестяних грамот. На жаль, староукраїнські пам'ятки майже не збереглися [9, с. 24].

Дослідниками епістолярної спадщини киеворуського періоду є Н.Понирко, А. Архангельський, І. Срезневський [10, с.144].

В.Ю. Пустовіт зазначає, що у XVI ст. з'явилися так звані «письмовики». У них наводилися зразки написання того чи іншого типу листа з відповідними етикетними формулами. Дослідниця також зазначає, що, маючи в основі елементи античної та близькосхідної форм, візантійська епістолографія вагомо вплинула на поступ давньоукраїнського листування [9, с.24].

Зауважимо, що розвиток вітчизняного епістолярію мав декілька етапів. Невелика кількість зразків листування представлена XVI – XVII століттями. Саме в цей час епістолярний жанр розквітає. З'являються полемічні твори, які трансформують внутрішню концепцію самого листа, а також нова форма подачі – відкритість, публіцистичність, стилізованість. Мова епістол: латинська, давньоукраїнська, киеворуська, польська [9, с. 24].

Прикметним є те, що саме за часів бароко лист набуває початкової, а саме закритої форми. Яскравими зразками цієї доби є листування Григорія Савовича Сковороди; українських козаків. XVII–XVIII століття є часом потужного розвитку епістолярію як жанру. Цікавим є те, що у XVIII столітті для тексту листа була характерна рима [9, с.25].

Яскравим зразком також є листи Івана Мазепи до своєї коханої – Мотрі Кочубеївни. Його по праву визнають засновником українського інтимного епістолярію. Ми погоджуємося з тим, що прочитання листів відомих постатей минувшини дає можливість краще їх зрозуміти, побачити їхні душі [9, с.25].

Листування XIX століття характеризується певними жанрово-стильовими рисами: повчальність змінюється комічністю, додаються елементи фольклору, описуються побутові ситуації і под. Цікавим є те, що листи в цей час нагадують літературну критику [9, с.25].

В. Ю. Пустовіт зазначає, що листи Г. Квітки-Основ'яненка є одними із перших зразків відкритої форми листування. Це було надзвичайно важливо за часів контролю за змістом. Також цінним є епістолярій Т. Г. Шевченка, у якому з гумором, подекуди із самоіронією і водночас із влучністю художнього слова автор відображає все різноманіття спілкування між людьми. Значущим є також те, що Т. Г. Шевченко дав початок процесу листування між представниками української інтелігенції, що є надзвичайно важливим для нас, сучасників, адже завдяки листам можна дізнатися про літературний процес і все, що з ним пов'язано. Змістове наповнення листів дає змогу усвідомити масштаб особистості того чи іншого митця [9, с. 26].

Епістолярій письменників XX ст. поділяється наступним чином: листи 20–50-тих років, листи другої половина XX століття, листи шістдесятників, в'язничне листування та діаспорне. В.Кузьменко знаходить у листуванні поетів та письменників критичні відкуки на твори своїх колег, аналізує цей матеріал. Епістолярій митців поділяється на групи:

- 1.Листи, у яких адресанти погоджуються з автором.
- 2.Листи, у яких є коментарі до тексту, що зроблені самим автором.
- 3.Листи, у яких адресанти критикують переклади та надають розв'язання термінових питань теорії і практики художнього перекладу.
4. Епістолярні твори з повчальною критикою.

Ю.В. Пустовіт зазначає, що саме в цей час В.Кузьменко аналізує взірці парадоксального мислення в листах поетів та письменників (наприклад, Олександра Олеся, В. Винниченка, Ю. Яновського й інш.), чий досвід листування вплинув на поступ епістолярного жанру, допоміг дізнатися про певні історичні події та мав значну виховну функцію [9, с.26-27].

Цікавим є те, що для епістолярію ХХ століття характерний саме відкритий лист. У такій формі його можна знайти в різних жанрах тогочасної літератури: у поезіях, новелах, оповіданнях, сатирі, романах [9, с.27].

Також в українському листуванні другої половини ХХ ст. прослідковуються теми приватного, суспільно-політичного життя, а також події літературно-художнього процесу. Творча спадщина багатьох митців репрезентує листи як приклад жанру літературної критики [9, с.27].

Важливим є те, що епістолярій поетів-шістдесятників допоміг уточнити з їх біографії певні відомості, також дав можливість з'ясувати панівні настрої суспільства, ідеологію часу, висвітлив, як за умов переслідування викристалізовувалися погляди митців на літературний процес, як укріплювалася та міцнішала авторська позиція стосовно того чи іншого питання. Для людей листування було вкрай важливим, хоча вони знали, що керівництво держави не нехтувало їх приватним життям. Зі змінами життя змінювався й сам лист, а також підхід до його наукового дослідження, що сприяло значному поштовхові до аналізу епістолярію митців ХІХ – ХХ століть, які були в ув'язненні. Наукові розвідки дали можливість дослідити діалоги в листуваннях за допомогою найсучасніших теоретичних і методологічних розробок [9, с.28].

І.А. Котяш зазначає, що ХХ століття – це час, коли українські науковці, такі, як В.Д. Гладкий, Р.І. Доценко, В.Ф. Святовець, В.І. Дудко та інші, розпочинають глибоке дослідження епістолярної спадщини митців. Цим також зацікавлюються філософи, лінгвісти, психолінгвісти, психологи, культурологи, народознавці, а також педагоги [8, с.192].

Отже, бачимо, що листування має велике значення. Ми погоджуємося із В.Ю. Пустовіт у тому, що впродовж свого розвитку людство вважало це надзвичайно цінним [11, с.143]. Ми поділяємо думку О.В. Юферевої про те, що наукове вивчення епістолярію останнім часом набуває високої результативності [12, с.226].

Сучасні мовознавці вважають лист найпростішим жанром мемуаристики. Також до епістолярних творів належать записки, щоденники та мемуари. Завдяки їм легко дослідити життя тієї чи іншої відомої постаті [13, с.9]. У сучасній енциклопедії «Українська мова» зазначено, що епістолярний стиль – це функціональний різновид літературної мови, що обслуговує сферу письмових відносин і вживається переважно в листуванні [14, с.160].

Т. Заболотна вважає, що деякі епістоли є важливими елементами різноманітних функціональних стилів [15, с.12]. Показовими стильовими ознаками листів вважаються звертання, характерні початки й закінчення, вітання, побажання, спонтанність у висловленні думки, розмовна лексика [14, с.160]. Так само вважає й Г. Мазоха [16, с.27].

П.С. Дудик зазначає, що епістолярний стиль характеризується писемною формою викладу. Серед різноманіття жанрів науковець виділяє найпоширеніший – приватний лист [17, с.94]. Загальновідомо, що лист – це писаний текст, у якому повідомляється про щось адресатові чи кільком адресатам [17, с.94]. Також дослідник говорить, що для епістолярного стилю характерне різноманіття лексичних, граматичних та орфографічних особливостей. Науковець подає наступні ознаки листа:

1. Зазначення дати, місця, особи. Як правило, цю інформацію можна подати чи зверху зліва, чи на початку, чи в кінці листа; також за бажанням адресанта можна поставити підпис.
2. Розпочинається лист обов'язково звертанням, закінчується прощанням. За характером таких етикетних формул можна зрозуміти ставлення автора до адресата. Також зазначається час написання.
3. Займенники **ти**, а також **ви** у звертаннях до однієї особи необхідно писати з великої букви, що є підтвердженням грамотності адресанта.
4. Щоб змотивувати адресата до чогось, користуються наступними кліше: *запитай у нього, поцілуй за мене, пиши мені і под.*
5. Вживання ускладнених афіксами слів для висловлення свого ставлення до чогось чи когось.

6. Синтаксис залежатиме від особистості адресанта, а форма викладу – від адресата [17, 97–99].

Автори листів використовують розмовну мову, а також епістолярні кліше. Листування обслуговує спілкування людей у сферах побуту, певної професії і т.д. Мовлення за своїм характером є монологічним, хоча можуть бути присутніми й діалоги, які автор колись почув, а потім записав [17, с.99].

Л.І. Мацько зауважує, що до офіційно-ділового стилю належать листи між установами, організаціями, службовими особами і под. До усно-розмовного стилю належать приватні листи, що висвітлюють неофіційні стосунки: дружні, родинні, любовні [18, с.295–296].

Ми погоджуємося з думкою В.Ю. Пустовіт про те, що українське письменницьке листування дає змогу проаналізувати внутрішній світ автора, адже будь-яка людина зазвичай хоче висловити все те, що в неї на душі [11, с.142].

1.2 Листи В.С. Стуса як феномен епістолярної творчості

Зазначимо, що в скарбниці української епістолярної спадщини ХХ століття є яскраві та безцінні листи В.Стуса. У них ми побачили діалоги з різними авторами та їхніми текстами. Це не дивно, тому що листи були написані людиною, яка перебувала в ув'язненні, в ізоляції від світу. Це загострювало відчуття часу, водночас зміцнюючи силу волі [19, с. 112–113].

Г. Мазоха зауважує, що процес листування – це як індивідуальний, так і спільний процес, тому що адресант скеровує свою увагу на особистість того, кому він пише. Саме через цю особливість листи однієї і тієї ж самої людини до різних адресатів відрізняються за тематичним та стильовим наповненням. Діалог у листуванні – це контакт різноманітних думок та поглядів, це поліфонія голосів. Погоджуємося, що така епістолярна взаємодія є досить складним та різноманітним у своїх проявах явищем [19, с.113].

В. Кузьменко наголошує на тому, що взаємозв'язок автора з адресатом – це завжди певного роду поступка між ними [20, с.58]. Цієї ж думки

дотримується й М. Коцюбинська. Вона говорить про діалог, як спілкування душ [21, с.61].

Такі висновки, на думку Г. Мазохи, мають обґрунтованість. Приводом до написання листів можуть стати не тільки якісь випадки чи життєві обставини, адже лист – це звернення до адресата з тією чи іншою метою. Автор має не тільки розповісти про щось, а й допомогти адресатові виробити певне ставлення до повідомленого. Також функцією листування є привернення уваги до адресата, щоб ця людина усвідомила ті події, у яких бере участь, чи які оцінює, а також на причини її вчинків [19, с.113–114].

Г. Мазоха акцентує, що визначення особливостей листування В. Стуса невід’ємно пов’язане з діалогом. Для поета є важливим його співрозмовник. Будучи ізольованим, митець не втрачає зв’язок зі світом, уявляючи перед собою певного співрозмовника [19, с.115]. Таке відчуття є можливістю виключення монологу [19, с.115].

Дослідниця говорить, що до епістолярної спадщини письменника належать різноманітні листи, що в залежності від адресатів різняться відповідно своїм стилем. Така кореспонденція репрезентує теми психологічного визнання себе як особистості, любовних, родинних стосунків, а також взаємин із суспільством. Надзвичайно вагомою є також тема творчості. В. Стус глибше пізнає себе, розкриває своє «я», звертаючись до подій, які відбуваються. Поет аналізує минуле, теперішнє та прогнозує майбутнє. Тому, читаючи його листи, ми побачили вказівки та натяки, які виявлено ним за допомогою цитат, які нерозривно пов’язані з особистістю автора [19, с.119-120].

Разом із дослідницею ми так само вважаємо, що листування митця – це кореспонденції людини, яка не зважаючи на ув’язнення, була активним учасником літературного процесу, кожна подія якого привертає увагу В. Стуса, викликає бажання відреагувати на неї. У його листах трансформується саме звертання, адже автор водночас може писати декільком особам: дружині, синові й батькам. Для митця лист – це інструмент прямого спілкування за

допомогою різноманітних прийомів, що має характер діалогу. Епістолярій поета – це вияв неймовірної історичної самосвідомості. Кореспонденції В. Стуса схожі на щоденник та есе. Новизна подачі прослідковується в експерсивній подачі думок, філософічному сприйнятті дійсності та правдивому відтворенні життя [19, с.120].

Як зазначають Н.В. Стратулат та В.І. Яслик, не схожий своїм словом на жодного іншого письменника, митець образно відчуває цей світ, чим постійно зацікавлює науковців. Листування В. Стуса менше досліджено саме з мовної точки зору. Зазвичай його кореспонденції були матеріалом літературознавчих розвідок, бо є джерелом інформації про погляди, принципи, ідеї поета, його творчість [22, с.35].

1.3 Наукові розвідки листування Василя Стуса

Н. Глушковецька у своїй статті «Основні етапи оприлюднення та літературознавчого осмислення епістолярної спадщини Василя Стуса» висвітлює питання про те, що останнім часом українські літературознавці по-різному вивчають листування митця. Підтвердженням цьому є поява наукових робіт, що проявили лише деякі сторони кореспонденцій письменника. Але все ж таки це був поштовх у вивченні особистості В. Стуса, адже над цим працювали й продовжують працювати науковці різних поколінь, які знаходять, оприлюднюють та опрацьовують листи поета [23, с.12].

Н. Глушковецька умовно вирізняє три групи їх:

- листи, які публікувалися за кордоном за життя письменника;
- листи, які було опубліковано за кордоном після смерті В. Стуса;
- листи, які було опубліковано на Батьківщині після смерті митця.

Дослідниця констатує, що в Україні з 1990 року починається офіційний друк його кореспонденцій. Починаючи з цього періоду, активно публікуються збірники листів поета, які підготували Д. Стус, М. Коцюбинська, О. Орач, А. Лазоренко, Р. Кудлик, Р. Пиріг та ін. Вважаємо правильним, що листи додаються за нагоди до спогадів людей, які знали важливість збереження

послань В. Стуса, значимість оприлюднення їх для засвідчення своїх стосунків і творчих зв'язків із письменником, цитували його у своїх статтях. Вагомий епістолярний доробок митця, а саме листи до рідних, уперше надруковані в книжці «Вікна в позапростір: Вірші, статті, листи, щоденникові записи». Значною частиною листування поета стала збірка «Не відлюбив свою тривогу ранню: Василь Стус – поет і людина: спогади, статті, листи, поезії», яку впорядкував друг – О. Орач. У 1994 році опубліковано четвертий том першого наукового видання творів митця, у якому також уміщено його публіцистичні листи. У 1997 році стараннями Д. Стуса, М. Коцюбинської, О. Дворко та ін. авторську бібліотеку збагатив шостий додатковий том, представлений двома книгами: «Листи до рідних» і «Листи до друзів та знайомих». Через фінансові труднощі доповнені томи з листами поета, це 12-томне зібрання творів, досі не надруковані. Проте з'явилися книжки вибраного, які висвітлюють різнобічне зображення творчої спадщини В. Стуса. У 2001 році публікується окрема збірка листів митця до сина. Листування з дружиною та сином увійшло окремим розділом до книжки «Таборовий зошит». У 2009 році вийшов друком документальний роман Б. Гориня «Не тільки про себе». У ньому автор розповів про свою першу зустріч із В. Стусом, зацентрував увагу на кореспонденції письменника, у якій йшлося про його творчі та громадянські переживання, про вимогливість до мови, а також про відчай від безрезультативності протесту. Б. Горинь запропонував читачу власні спогади про перше послання від поета, умістив також два його листи, один із яких не був надрукований у шостому додатковому томі другої книги першого зібрання творів В. Стуса. У 2012 році з'явилися «Вибрані твори» митця, у яких окремим розділом подані листи до рідних та знайомих [23, с.12 – 13].

У своїй статті Н. Глушковецька надає перелік прізвищ літературознавців і їх стусознавчих наукових розвідок:

М. Коцюбинська є близькою подругою В. Стуса й адресаткою його численних листів. Серед її праць – післяслово «Страсті по вітчизні» до книги поезій В. Стуса «Дорога болю», наукові статті «На цвинтарі розстріляних

ілюзій», «У свічаді пам'яті», «Феномен Стуса», «Світ міниться – і проростає слово...», «Поет», «Стусове «самособоюнаповнення», «Епістолярна творчість В. Стуса», «В. Стус у контексті сьогодношньої культурної ситуації» і багато ін. Ще на початку ХХІ століття науковиця надрукувала ряд досліджень українського епістолярію, з яких дізнаємося про митця. Це «Епістолярна панорама шістдесятих», «„Зафіксоване і нетлінне”: Роздуми про епістолярну творчість», «Мої обрії», «Листи і люди. Роздуми про епістолярну творчість». У роботі «Страсті по вітчизні» дослідниця осмислює творчий доробок письменника, подає перспективу можливих розвідок, які було реалізовано пізніше. Вона є упорядницею праць поета, також методично проаналізувала його епістолярій, класифікувавши листи. Саме М. Коцюбинська виявила в них літературну критику, висвітлила її жанри, узагальнила висновки. Науковиця відкрила своїм колегам усю багатовекторність кореспонденцій В. Стуса, звернувши увагу й на ранні листи, адже вони є джерелом інформації про перебування митця в армії. Ми погоджуємося, що найголовніший функційний зміст у його листах – це вираження краси душі неземної постаті в нелюдських умовах. Дослідниця висвітлює значне коло лектури в кореспонденціях письменника, висвітлює його увагу до української, російської, німецької та латиноамериканської літератури. Проте ще має бути проаналізованою інформація про представників, наприклад, англійської, французької, італійської й інших літератур, бо імена цих митців часто згадуються в листуванні поета. Також М. Коцюбинська говорить про бажання В. Стуса бути почутим наступними поколіннями українців за допомогою листів [23, с.14–15].

В. Соболев у праці «Листування Василя Стуса в контексті української літературної епістолярної традиції» досліджує листи публіцистичного характеру, а також заяви та звернення митця. Також науковиця висловлюється з приводу жанрових ознак кореспонденцій поета. Ми погоджуємося з нею, що цінність листів В. Стуса також і в особливостях морально-етичного характеру, а також у важливості архівації їх [23, с. 15].

С. Богдан у роботі «„Магічне свічадо” епістолярію Василя Стуса» влучно проаналізувала звертання письменника. Наступне дослідження цієї науковиці – «Епістолярні діалоги Василя Стуса як цілісна мовноповедінкова система» – аналізує розвиток кореспонденційного обговорення й висвітлює мовленнєві засоби, які використовує митець для вираження ввічливості. Дослідниця зазначає діалогічність у його спілкуванні з адресатами. Погоджуючись із думкою С. Богдан, ми вважаємо, що з листуванням у поета були труднощі, адже цьому процесу перешкоджали керівні структури. Також науковиця окреслює імена тих, кому писав митець. Вагомим є праця науковиці про незвичайну для листування двоплановість спілкування і особливу роздвоєність, тобто окрім реальних людей, яким писав В. Стус, він звертався ще й до майбутніх поколінь. Подібні думки можна побачити в працях М. Коцюбинської, Г. Мазохи, що є аргументом щодо переконання про обдумане рішення поета достукатися до майбутніх читачів [23, с.15 – 16].

Л.Юрчишин-Біловус є авторкою наукової праці, що стосується перекладу творів Р. М. Рільке – «Інтертекстуальні виміри міжлітературного діалогу Рільке – Бажан – Стус (на епістолярному матеріалі)». Науковиця розглядає чинники, які зацікавили українських поетів творчістю австрійського митця. Вона акцентує увагу на тому, що епістолярій В. Стуса є особливим для осмислення процесу перекладу поезій символіста і є своєрідним змаганням із М. Бажаном [23, с. 16].

С. Несвіт у роботі «Морально-етичні домінанти В. Стуса в епістолярії» висвітлює наповненість листів письменника відомостями з його особистого життя, а також його аналізом політичної та культурної ситуації на Батьківщині, коментуванням подій, явищ у літературному процесі. Дослідник зазначає, що листування митця уможлиблює заглиблення науковців у його творчість, допомагає з'ясувати життєві принципи письменника й зрозуміти його винятковість [23, с. 16].

Г. Мазоха – авторка статті «„Між співами тюремних горобців...”». Багатофункціональні листи українських письменників з неволі (70–80 рр. XX

ст.)». Науковиця проаналізувала листування українських літераторів-політв'язнів, зокрема кореспонденції В. Стуса. Також визначною для поступу українського епістолярію є суттєва її робота «Український письменницький епістолярій другої половини ХХ століття: жанрово-стильові модифікації». Мова йде про перше українське дослідження листування митців другої половини ХХ століття. У цій роботі проаналізовано жанрово-стильову типологію й те стрижневе, що є в листах письменників, а також уведено авторську характеристику варіювання епістол за спрямованістю до певного адресата. Дослідниця ґрунтовно висвітлила різноманіття тем в епістолярії вітчизняних митців. Вона визначила особливості багатofункційних листів ув'язнених письменників. Це певна специфічність структури, діалогізація, поєднання компонентів різноманітних стилів. Як і Г. Мазоха, у кореспонденціях В. Стуса помічаємо незвичайність формули звертання, надзвичайно потужний історичний світогляд, революційну на той час подачу письма. У праці науковиці під назвою «Екзистенційні мотиви в епістолярній спадщині Василя Стуса» листи поета висвітлено в дискурсі, що досліджує людину як виняткову духовну істоту, здатну обирати свою долю. У публікації «Епістолярій В. Стуса як складова вияву індивідуальності поета» дослідниця охарактеризувала наукові підходи літературознавців до вивчення епістолярної спадщини митця. Вона ґрунтовно проаналізувала кореспонденції В. Стуса, проявила унікальний світогляд літератора. Паралельно Г. Мазоха виділила ряд певних особливостей у листах письменника. Науковиця вважає, що вони мають у першу чергу бути витлумаченими з літературознавчої точки зору, а саме: з'ясування змісту й призначення листування поета в літературному процесі 1960 – 1980-х років, а також виявлення ціннісного та пізнавального аспектів творчого мислення митця [23, с. 16–17].

Н. Омельчук у розробці «„Най будем щирі...”. Одна з граней епістолярної творчості Василя Стуса» з'ясовує найтипівіше в мовленні письменника під час листування з тими, кому він пише. Дослідниця систематизує листи. Вона відокремлює родинні, товариські кореспонденції і

зазначає типові для них етикетні зразки. Науковиця вважає обов'язковим звертати увагу на лексичні, граматичні й стилістичні ознаки етикетних кліше в листуванні літератора [23, с.17].

О. Соловей у статті «Кардіограма розуму та серця: епістолярна спадщина Василя Стуса» виголошує тезу про рівноцінне значення епістолярної спадщини поета, а також поезії, прози, критики. Він вважає ключовим повне охоплення епістолярію письменника, щоб усвідомити виняткову «інтелектуальну та емоційну наснаженість листів». Паралельно науковець висвітлює цінність інформації в них, а також життєписну значущість, виявляє певних адресатів, пояснює змістове навантаження моральних норм В. Стуса. Також О. Соловей зображає читацькі вподобання літератора. Епістолярному доробку митця присвячено дисертацію [23, с.17].

В. Кузнєцов також написав вагому дисертаційну роботу й оприлюднив ряд публікацій, які відображають значні результати стосовно цієї теми. Науковець указує, що за умов ув'язнення аркуш листа перетворюється на багатофункціональну робітню й стає так званим експериментальним полем. Ми солідарні з дослідником у тому, що епістола сприяє творчим та науковим пошукам, допомагає краще зрозуміти себе. Увагу В. Кузнєцова привернули також етико-естетичні переконання в листуванні В. Стуса [23, с.18].

Н. Загоруйко в публікації «Листи Василя Стуса як феномен епістолярної творчості» характеризує ключові тематичні компоненти серед листів літератора. Також дослідниця аналізує їх інформативне навантаження, а саме: приватне життя поета, умови часу та настрої в суспільно-політичному житті, творчі зацікавлення; культурну й мистецьку ситуації. Важливим для науковиці було потрактування в епістолярному надбанні митця саме його наукових і мистецьких уподобань, а також витлумачення його літературної критики, перекладів, розмірковування про квінтесенцію віршів. Своєрідним підсумком наукових розвідок літературознавиці стала визначна наукова робота під назвою «Літературно-естетичний дискурс таборового епістолярію українських шістдесятників», у якій Наталія Загоруйко в листах письменника зосередила

основну увагу на матеріалі про І. Світличного, Є. Сверстюка, В. Чорновола, а також В. Марченка [23, с.18].

У 2008 році дослідник **Т. Конончук** оприлюднює працю «Етико-естетичний дискурс в епістолярії Василя Стуса», у якій погоджується з думкою В. Кузьменка про важливість вивчення епістолярію митців не тільки в описовому аспекті, а також у психологічному й естетичному. Т. Конончук характеризує духовну складову в листуванні В. Стуса. Підставами до його надзвичайних намірів науковець убачає в тому, що фактичне сьогоденне життя сумного адресата не дасть, на думку автора, чуттєвого вдоволення читачам, тим більше рідні. Таким чином, знаходяться теми, що наближають лист до рівня есеїв, мемуаристики, що є унікальним [23, с.18].

В. Кисіль у праці «Два листи одного поета» характеризує літературно-критичне усвідомлення кореспонденцій літератора до офіційних осіб. Зацікавленість відкритими листами науковець пояснює тим, що вони певним чином показують вектор спрямування публіцистики В. Стуса, з'ясовують концепційні й духовні основи творчості митця. Сама листовна форма Стусового звернення до офіційних установ, вважає науковець, є відповідно такою, що найкращим чином підходила для втілення своїх творчих задумів та маніфестації мистецьких міркувань. Ця робота не є ґрунтовною, тому що з усієї кількості відкритих листів письменника проаналізовано тільки два [23, с.19].

Публікація **Л. Єрмакової** «Василь Стус – батько в листах до сина» окреслює коло приватної проблематики в листуванні поета й акцентує на повчальності його епістолярної спадщини, адже митець є взірцем не тільки для свого сина, а й для майбутніх поколінь. В. Стус — це особистість, яка є прикладом незламності волі, прикладом справжнього українця [23, с. 19].

Отже, Наталія Глушковецька доводить, що епістоли літератора стали цікавими багатьом вітчизняним дослідникам, які продуктивно опрацьовують дану тематику. Вони написали ряд наукових праць про важливу роль поетових листів, їх упорядкування, оприлюднення. Виявили ідейні та естетичні

маршрути письменника. Часто цитують, документально підтверджуючи свої твердження. Літературознавця говорить, що частіше за все науковці характеризують етичні та естетичні аспекти, буттєві істини, мовні та поведінкові особливості комунікації з адресатами. Рідше – жанрові форми епістол, а також переклади й літературну критику [23, с.19].

Надзвичайно цікавими є спостереження дослідників поетичного синтаксису поета, а саме: Д. Данильчука, А. Загнітка, Л. Офіренка та інших мовознавців. Вони зауважують, що синтаксис мови Василя Стуса має багато індивідуальних рис, які дають змогу говорити про «типово стусівську» будову фрази [24]; синтаксис поезій скерований на перетворення дійсності і вироблення самозначущого та досконалого світу художніх сенсів, а саме створення «модалізованої поетичної реальності» [17]; при розгляді синтаксичної картини поезики Василя Стуса найголовнішим постає з'ясування естетичної значущості синтаксичних характеристик тексту [25].

Епістолярій Василя Стуса привертав увагу багатьох науковців: М. Жулинського, М. Павлишина, В. Просалової, О. Рарицького, Л. Ромащенко, Б. Рубчака, Е. Соловей, Д. Стуса та інших відомих дослідників.

Сьогодні епістолярій поета продовжують досліджувати Н. Глушковецька, Н. Загоруйко, Г. Мазоха, Н. Павлик, О. Пуніна [3].

Бачимо, що листи митця досліджено переважно в літературознавчому аспекті. Мовознавчі дослідження проводяться О. Кравцовою, яка вивчає інтенції переповідності в листуванні поета [26]. Н. Стратулат та В. Яслик проаналізували експресивний синтаксис Василя Стуса в його епістолярії [22], Л. Коваль охарактеризувала особливості вербалізації почуття любови в його мемуарній спадщині [3], Л. Коваль та А. Грабова з'ясували семантико-стилістичні параметри онімікону епістолярію поета [27], І. Домрачева дослідила реалізацію питальних речень у мовленнєвому просторі Василя Стуса [28], І. Домрачева та Д. Дубенко висвітлили особливості етикетного мовлення [29].

Погоджуємося з думкою Н. Загоруйко про те, що епістоли поета цікаві з накової точки зору як в історичному, так і у фактичному аспектах, які є вкрай необхідними для розуміння творчої спадщини В. Стуса й самого художнього процесу у всій його багатовекторності» [30, с. 17].

Н. Глушковецька зазначає, що впродовж табірного періоду життя В. Стус активно листувався з великою кількістю осіб. Це університетські друзі – В. Дідківський, О. Орач, В. Захарченко, побратими-шістдесятники – І. Світличний, І. та І. Калинці, Є. Сверстюк, В. Чорновіл, П. Заливаха та ін., учасники українського правозахисного руху – З. Красівський, О. Антонів, В. Овсієнко, З. Попадюк й ін., літературознавці – С. Кириченко, М. Коцюбинська, журналісти, представники української діаспори, матері й дружини ув'язнених, а також члени родини. Наявність значної кількості осіб, з якими листувався В. Стус, змусила упорядників епістолярного доробку поета розподілити листи на такі, що адресовані до рідних і до друзів та знайомих. Водночас послідовність подій у листах, умови, за яких вони писалися, їхній зміст дали змогу визначити два періоди в листуванні письменника за часів перебування в таборі. Перший: 1972 – 1979 роки, другий: 1980 – 1985 роки ув'язнення [31, с.183-184].

Автографи кореспонденцій до рідних зберігаються в архіві родини Василя Стуса, автографи кореспонденцій друзів та знайомих — здебільшого у Відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури НАН України, а також у приватних архівах адресатів. Деякі листи були повернуті з КДБ родині митця вже після його смерті [4, с.1].

Як зазначалося вище, епістолярна спадщина Василя Стуса налічує дві книги (шостий том). Перша — «Листи до рідних» — 232 листи, друга — «Листи до друзів та знайомих» — 151.

«Листи В. Стуса є витонченими, образними і насиченими роздумами та оцінками. Вони несуть у собі заряд внутрішньої енергії автора, яку прагнули скути сторінками вироку. Ці листи не могли замінити реального життя, проте вони стали формою вияву поета, вони не були єдиною шпариною для творчості

автора, але стали продуктом його творчості. Їх можна назвати листами-сповідями, оскільки вони є спробою та формою життєіснування, спробою В. Стуса творчо усамітнитись у світі, в якому людина вже є самотньою. Ці листи – більше ніж документ» [32, с.90].

За Н.А. Глушковецею, листи В. Стуса можна розділити на декілька тематичних груп. Це собисте життя автора, його друзів та рідних. Епістоли поета до сина по праву називають педагогічною поемою в листах. Листування митця багатогранне, феноменальне та є нерозривним продовженням його безустанних літературознавчих уподобань і творчої спадщини. Досліджуючи листи, ми побачили професійного філолога, який наполегливо формував духовне, філософське, історичне та культурне середовище в Україні, якого не зупинило навіть перебування у в'язниці. Специфіка листів цього періоду пояснюється обмеженням у комунікації, тому вони стають засобом спілкування із зовнішнім світом. Відомо, що їхній зміст насичений авторськими роздумами щодо минувшини та майбутнього [33, с. 86].

Вважаємо, дослідження епістолярію поета залишається актуальним та потребує подальшого наукового аналізу. Адже, як сказав син поета, Дмитро: «Щоби світ Василя Стуса для дня сьогоднішнього був живим, цікавим і актуальним передусім необхідно сформувати і оживити контекст його світу» [46]. Тому метою нашої роботи є аналіз простих, ускладнених простих та складних речень в епістолярії Василя Стуса, з'ясування їхніх особливостей. У дослідженні подаємо аналіз, використовуючи принцип частотності.

РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОСТИХ, УСКЛАДНЕНИХ ТА СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ У «ЛИСТАХ ДО РІДНИХ» І «ЛИСТАХ ДО ДРУЗІВ ТА ЗНАЙОМИХ»

2.1 Особливості структурування простих неускладнених речень

Просте речення у формально-синтаксичному плані формують головні члени: підмет і присудок у двоскладному реченні, недиференційований головний член в односкладному [34, с. 49–50].

Дослідивши листи, ми з'ясували, що формально елементарних (неускладнених) речень у книзі «Листи до рідних» – 3176 одиниць, а у книзі «Листи до друзів та знайомих» – 2014.

Загальновідомо, що всі типи простих і складних речень за метою висловлювання можуть бути розповідними, питальними, спонукальними і бажальними. Залежно від інтонації, з якою вони вимовляються, їх поділяють на неокличні та окличні. Також речення поділяються на стверджувальні і заперечні, що ґрунтується на зв'язках і відношеннях між предметами та ознаками реального світу, які виражаються синтаксичними зв'язками між членами речення [34, с.63].

Отже, за метою висловлювання розповідних речень найбільше, що є характерним для листування. Розповідні речення містять повідомлення і опис певних явищ і фактів дійсності [34, с. 61]. Наприклад, подаємо такі ілюстрації: *«Ось я нарешті і добився до місця»* (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), *«Від того і сон урвався посеред ночі»* (До дружини й сина, 11.01.1973), *«Рільке я перекладу»* (До рідних, лютий, 1973), *«Листа я Вам написав у лютому 2 числа»* (До батьків, 4.03.1973), *«Валя прислала фото з Дмитрика»* (До батьків і сестри, 10.06, 1973), *«Зараз Київ для мене — утаємничений сфінкс»* (До дружини й сина, 21.06.1973), *«До цієї гори колись прибі'ється мій ковчег»* (21.06.1973), *«Село моє — краще в районі»* (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), *«Він має скоро тобі написати»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Електрика буває не завжди»* (До

Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), *«Читати-писати нічого не можна»* (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959) та ін.

І.Р. Домрачева зазначає, що «питальні конструкції в мовленнєвому просторі Василя Стуса – це цікаві, цілісні структури, які акумулюють увесь внутрішній світ митця, допомагають нам через запитання побачити зранену душу поета, почути його заклик до дій, звертають нашу увагу на проблеми, що бентежать і нас, і Василя Стуса» [28, с.191]. Питальні речення – це речення, що містять запитання, яке вимагає відповіді від співрозмовника [34, с.61]. Поет «питав, бо, звертаючись до читачів, чітко бачив адресата, сприймав його як друга чи просто знайомого, впускав у свій світ, даючи можливість стати його учасником, поважаючи його і чекаючи реакції чи то в поезіях, чи листах до рідних та друзів. Прикметно, що поет у своїх листах та поетичних творах не тільки питає, очікуючи або не очікуючи відповіді. Він водночас подає певну інформацію, яка передуює питанням або ж коментує потребу в питанні згодом» [28, с.188].

Відкриті запитання, які спрямовані на з'ясування нових властивостей і якостей предметів та явищ цікавих слухачам, притаманні більше для листів книги «Листи до друзів та знайомих». Закриті запитання, які ставимо тоді, коли хочемо пришвидшити отримання згоди чи підтвердження раніше досягнутої домовленості, є ядровими в листах книги «Листи до рідних». «Пояснюємо це тим, що листи дуже довго йшли до адресата, і це, зрозуміло, спонукало письменника акумулювати в одному тексті-відправленні багато різних запитань, щоб у відповіді-листі прочитати бажані новини, не втратити зв'язок із світом» [28, с.190]. Наприклад: *«Як Ти відчуваєш себе матеріально?»* (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), *«Чому мовчать із Донецька?»* (До дружини й сина, 15.02.1973), *«Чому нічого не пише Василь Голобородько?»* (До рідних, лютий, 1973), *«Як там працюється Марусі?»* (До батьків, 4.03.1973), *«Як здоров'я Дмитричка?»* (До дружини й сина, березень 1973), *«Як там здоров'я Ольги Григорівни?»* (До дружини й сина, березень 1973), *«Що купив нового з книжок?»*, *«Чи пише тобі Толік Лазоренко?»* (До Бориса Дорошенка,

5.12.1959), «Як справи?», «Чи буваєш на клубі?», «Що там?» (До Володимира Вербиченка, 22.1.1964) – відкриті; «Чи задумувався коли чим живилося їхнє полум'я?» (До дружини, 9.04.1973), «Що їм відміряно?» (До дружини, 9.04.1973), «Це Ти, Дмитрику, все їм передай. Добре? Не забудеш? Дякую Тобі наперед!» (До дружини й сина, 7.12.1973), «Хіба це тяжко?» (До дружини й сина, 8.05.1974), «Правда ж?» (До сина, 1.07.1974), «Але що вдієш?» (До батьків, 20.08.1974), «Та й чи побачу?» (До батьків, 14.03.1975), «Коли в тебе є змога — проглядай “Літературну газету”. Може — там що буде?» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959), «І не буду дивуватись, коли він одружиться і покине всякі думки, виплекані в вузі, в пору юності. Та і як сказати?» (До Віктора Дідківського, 16.09.1961) – закриті.

Часто зустрічаємо в листах Василя Стуса спонукальні речення. Вони виражають волевиявлення: наказ, заклик, прохання, вимогу, побажання тощо [34, с. 62]. Такі речення спостерігаємо і в другій книзі, але домінують вони в першій. Наприклад: «Присилайте в листах звичайні конверти» (До батьків, 10.05.1975), «Будь» (До батьків, 10.05.1975), «Прошу вітати од мене всіх добрих друзів моїх на Україні і не в Україні сущих» (До дружини, 1.06.1975), «Бережи своє горло на зиму» (До рідних, 1.09.1975), «Не хвилюйся» (До дружини й сина, 11-15.09.1975), «Не журіться» (До батьків, 1.10.1975), «Поцілуй мамочку» (До сина, 1.10.1975), «А Ти дай знати про моїх однокашників» (До дружини, 8.03.1976), «Тримайтеся» (До рідних, 8.07.1976), «Пиши» (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), «...Напиши мені що-небудь про нову літературу» (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960), «Прописуй за Полтаву» (До Анатолія Лазоренка, 28.07.1962), «Не губись. Знай! Поки ми тут, все буде гаразд. (Це аргумент чи не найсильніший)» (До Анатолія Лазоренка). Вважається, що чим більше трапляється в листі спонукальних конструкцій, тим він діалогічніший [41, с.148].

Характерними для листів є бажальні (оптативні) речення, які зазвичай знаходяться вкінці. Вони виражають модальність бажальності [34, с.62]. В обох книгах вони репрезентовані в однаковій мірі. Проілюструємо такі приклади:

«Бажаю здоров'я всім» (До батьків, 10.05.1975), «Пухом земля небіжчиці!» (До батьків, 13-17.06.1975), «Зичу здоров'я» (До рідних, 1.09.1975), «Хай цей новий рік буде нашим останнім розлучним» (До дружини, 3-4.12.1975), «Щастя Тобі» (До дружини, 26.02.1976), «Зичу всім доброго Нового року» (До дружини, 2.12.1976), «Хай Тобі здоровиться» (До дружини, 7.09.1977), «Щастя тобі в твоєму житті» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), «Бажаю тобі хорошого трудового дня» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), «Бажаю успіхів» (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960), «Всього найкращого тобі!» (До Віктора Дідківського, 10.02.1963) тощо.

Загальновідомо, що речення за метою висловлювання охоплюють усі типи конструкцій, кожному з яких властива своя специфічна інтонація, яка в типових виявах чітко репрезентує розповідні, питальні, спонукальні та бажальні речення [34, с. 62].

За емоційною забарвленістю часто зустрічаються окличні речення. Це речення, які вимовляються з підсиленою, напруженою інтонацією. Вони можуть передавати радість, страх, розпач, хвилювання. На письмі в кінці таких речень завжди стоїть знак оклику(притаманні всім видам конструкцій). Такі речення зустрічаємо в обох книгах, але домінують вони в другій. Наприклад: «Добридень Вам!» (До рідних, лютий, 1973), «Вісім сторінок списав для Вас!» (До дружини й сина, 21.06.1973), «Шануймося!» (До дружини й сина, 22.08.1973), «Дорогий мій татку!» (До батьків, сестри, племінниці, 1.09.1973), «Чекаю відповіді!» (До родини сестри дружини, 26.09.1973), «Дякую Тобі наперед!» (До дружини й сина, 3.01.1974), «Які листи Твої короткі! Які дорогі мені!» (До дружини й сина, лютий-березень 1974), «Рости щасливий!» (До сина, 1.07.1974), «Цілую Вас!» (До батьків, 9.10.1974), «Але я не забуду!» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Чолом Вікторові!», «І хай воно все западеться!», «Це огидно! Навіть згадувати!» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Здрастуй, Толік!», «Спасибі їм!» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), «Сердитись — зась!», «Зарубай собі на носі!» (До Ігоря Нижника, 25.12.1963), «А тобі мій — па!» (До Юрія Бадзя, 14.07.1964) тощо.

Щодо опозиції речень, то в обох книгах листів спостерігаємо як стверджувальні так і заперечні речення, але з перевагою перших. Стверджувальні – це такі, в яких стверджується те, що висловлюється про предмет мовлення (думки) [34, с. 63]. Заперечні – це речення, в яких заперечується якась ознака чи явище дійсності [34, с. 63]. Наприклад: *«Чекаю на вісточку від Тебе»* (До сина, 7.09.1977), *«За переказ — мовчи»* (До дружини, 10.11.1977), *«Але — скільки можна іспитувати?»* (До дружини, 10.11.1977), *«Най нам щастить!»* (До дружини, 20.12.1977), *«Інше питання — вразило мене за живе»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Читаю мало»*, *«А роботи до біса»* (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), *«Дякую тобі за теплі побажання»* (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), *«Поки бувай»* (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959) – стверджувальні (усі типи за метою висловлювання можуть бути стверджувальними); *«Бо жодного листа з цього приводу я не мав»* (До дружини, сина і друзів, 31.12. – 1.01.1978), *«Про мене не хвилюйся»* (До дружини й сина, 14.02.1978), *«Я туди не йду»* (До дружини, березень 1978), *«Бо мені він чомусь не пише»* (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), *«Не було часу»* (До Віктора Дідківського, 7.12.1959), *«Але — це не повинно обезнадіювати»* (До Віктора Дідківського, весна 1960) – заперечні(загальнозаперечних набагато більше, ніж частковозаперечних).

Розглянемо прості речення в листах обох книг за формально-синтаксичною типологією. З огляду на наявність головних членів речення та особливості вираження предикативного зв'язку помічаємо як односкладні, яких більше в першій книзі, так і двоскладні, яких більше у другій.

В. Стус використовує майже всі види односкладних речень, які дають йому змогу всебічно передати свій психологічний стан, перебуваючи далеко від людей, яким він адресує свої тексти [22, с. 36].

Односкладні означено-особові речення – це конструкції, головний член яких виражений дієсловом дійсного способу першої або другої особи однини чи множини теперішнього або майбутнього часу, а також наказового способу і вказує особовим закінченням на означену особу [34, с.114]. Серед простих

односкладних речень такий вид найчастотніший. Наприклад: *«Чекатиму листа»* (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), *«Дуже дякую»* (До батьків, 4.03.1973), *«Для Дмитрика поклав 5 марок»* (До дружини, 9.04.1973), *«Поздоровлення для Валі прошу Вас їй переслати»* (До батьків і сестри, 10.06.1973), *«Прости»* (До дружини й сина, 21.06.1973), *«Пиши докладніше»* (До родини сестри дружини, 26.09.1973), *«Кланяйтесь їй од мене»* (До дружини, 19.11.1973), *«Відповідаю на Твої питання»* (До дружини й сина, 7.12.1973), *«Чуюся поки нічого»* (До батьків і дружини, 28 – 30.07.1974), *«Не май гніву на мене»* (До дружини, 19.08.1974), *«Штурмую редакцію»*, *«Відніс 21 вірш»*, *«Пиши»*, *«Чекаю»*, *«Тисну руку»* (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), *«Сильніше працюю над німецькою мовою»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Читаю мало»* (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), *«Вірші мої явно переоцінюєш»* (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960), *«Дякую за листа»* (До Бориса Дорошенка, весна 1960) та ін.

Односкладні неозначено-особові речення – це конструкції, у яких головний член виражений дієсловом третьої особи множини теперішнього чи майбутнього часу або ж формою множини минулого часу і називає дію, здійснювану неозначеними особами [34, с.117]. Особливість неозначено-особових речень полягає в тому, що основна увага зосереджена на факті, події [34, с.116]. Наприклад: *«Вийти до крамниці — не пускають»* (До дружини, 3.06.1976), *«А другого дня стерню зорали»* (До сина, 25.04.1979), *«До кімнати вселили третього мешканця»* (До дружини, 16.05.1979), *«Там мене нібито дають під рубрикою “Зелёные всходы”»*, (До Анатолія Лазоренка, 1.10.1962), *«Отакий плели ланцюжок»* (До Володимира Вербиченка (Буца), 3.12.1963).

Наявні в листах поета й односкладні безособові речення. Це речення, головний член яких називає дію чи стан, незалежні від активного діяча [34, с.120]. Наприклад: *«У нас уже тепло майже»* (До батьків, 4.03.1973), *«Хоч де її було друковано?»* (До дружини й сина, 8.05.1974), *«Поки — безрезультатно»* (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), *«Тим краще»*, *«Рано»* (До

Віктора Дідківського, вересень 1959), «Скучно стало дуже» (До Віктора Дідківського, 6.01.1961).

Конструкції з безособовою формою дієслів є не частотними, вони все ж таки вигідні для В. Стуса, оскільки репресивна система часто перехоплювала його листи, тому безособовий характер конструкцій міг завуалювати семантику висловленого [22, с. 37].

Також зустрічаємо в листах і номінативні речення. Це конструкції, головний член яких виражений іменником у формі називного відмінка [34, с.128]: «Молодець!» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Уже вечір» (До дружини, 19.11.1973), «Уклін чесному київському товариству» (До дружини, 4.10.1974), «Твій тато» (До сина, Лютий 1975), «Деякі новини» (До Анатолія Лазоренка, 28.07.1962). Такими конструкціями здебільшого констатуються певні ситуації та події, ці констатації увиразнюють психічний стан адресанта епістоли, передають його хвилювання чи інші відчуття, а також фіксують враження, захоплення описуваними картинами, раптові та побіжні сприймання, реакції на певні явища й події [22, с.37].

Звертають на себе увагу й інфінітивні речення. Це конструкції, головний член яких виражений синтаксично незалежним інфінітивом [34, с.126]. Наприклад: «Щось нічого від них не чути» (До дружини, 5 – 16.10.1981), «Чим тут захоплюватися?» (До дружини й сина, 14.09.1981), «Паперу нема де купити» (До Віктора Дідківського, 1960), «Анатію прийдеться лікувати вдома» (До Віктора Дідківського, 29.08.1961) *тощо*. За їх допомогою автор рефлексує, висловлює прохання, ділиться своїми роздумами.

Цікавим є те, що приклади чотирьох вищезазначених видів односкладних речень частіше спостерігаємо як частину ускладнених або складних конструкцій. Наприклад: «Чи, може, попросити Тебе вислати четверту елегію (O Bäume Lebens, o wann winterlich?) — од одного цього рядка я не знахожу собі місця! (До дружини, 16.05.1981), «Шалію од усього, але маю досить змори на шию, на крижі, аби не бігти через край» (До Євгена Сверстюка, 1974 – 1976) – у складі є інфінітивні; «Конфіскують і листи, що

йдуть до мене — показували акт на листи Олега, Ритин, Твій» (До дружини, 19.08.1976), «В Сталіно мені обіцяють протекцію — в друкуванні, але я досі вичікую» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959) — у складі є неозначено-особові; «*То спокій, то сум, то нудота, то забуття, то згадки, то сварки*» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Фіксація настроїв, але це ж не поезія» — у складі є номінативні; «Нас ошукано, братове!» (До родини сестри дружини, 26.09.1973), «*Маю кілька добрих замірів до роботи, бракує лише сяких-таким умов*» (До батьків, 20.08.1974) — у складі є безособові.

За наявністю чи відсутністю другорядних членів речення у В. Стуса переважають поширені конструкції в обох книгах (з додатками, з узгодженими й неузгодженими означеннями, з різними видами обставин або одночасно з усіма другорядними членами — прості формально неускладнені речення). Завдяки такому поширенню автор міг детальніше та повніше висловити свої думки. До прикладу: «*Вітаю Тебе з днем народження*» (До дружини, 14.06.1972), «*Най Вам щастить!*» (До Віри Вовк, 26.11.1969) — поширене додатками; «*Чекаю Вашого листа*» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «*Новин ніяких таких нема*» (До Віктора Дідківського з родиною, 6.01.1969) — поширене узгодженими означеннями, «*Насамперед — відповім на Ваші запитання*» — поширене обставиною способу дії, узгодженим означенням та додатком (До рідних, лютий, 1973), «*І чи є це в книгарнях*» - поширене обставиною місця (До рідних, Лютий, 1973), «*Вчора відробив останню зміну*» (До Василя Овсієнка, 10.08.1979) — поширене обставиною часу, узгодженим означенням, додатком.

За наявністю чи відсутністю необхідних членів речення в обох книгах частіше зустрічаються повні речення, але характерні й неповні, які репрезентовано в листах контекстуальними та еліптичними конструкціями. У контекстуальних пропущений член визначається з попереднього речення. До прикладу: «*Брехуни, яких тяжко й уявити. Із совістю — так само*» (До дружини, 9.04.1973), «*Здоров'я моє не таке зле, Валю, як Ти думаєш. Трохи краще*» (До дружини й сина, 22.08.1973), «*Тяжко мені писати, люба. Ще*

тяжче — згадувати» (До дружини й сина, вересень 1973), *«Прошу — вітай від мене всіх моїх друзів по біді — і від мене теж. Але — обов'язково»* (До дружини, 15.10.1973), *«Дякую за листа. І за вірша»* (До Віри Вовк, 26.11.1969), *«Був недавно у майстерні Миколи Рапая. Вперше»* (До Зінаїди Йоффе, 24.11.1971) тощо.

В еліптичних реченнях неназваний член не визначається з контексту та обстановки мовлення, а зумовлюється структурою та семантикою самого речення. Вони підпорядковані меті розставити смислові акценти. До прикладу: *«Тепер кілька віршів»* (До дружини й сина, 16.04.1973), *«Привіт друзям»* (До дружини, 29.04.1973), *«Цей лист — на 5 аркушах»* (До дружини й сина, 22.08.1973), *«Як там батьки?»*, *«До душі — майже нічого»* (До родини сестри дружини, 26.09.1973), *«Найкращі зичення мої — Вам»* (До Віри Вовк, 30.07.1974), *«І — привіт усім Твоїм друзям»* (До Михайлини Коцюбинської, 24.12.1974), *«Завтра — з'їзд письменників»* (До Панаса Заливахи, листопад 1966) тощо.

Периферію простого речення становлять слова-речення, яких досить багато в листах Василя Стуса. Слова-речення – це структурно нечленовані синтаксичні одиниці, що виражаються частками, модальними словами і вигуками [34, с.138]. Слова-речення ще називають комунікемами.

Комунікема – це комунікативна непередикативна одиниця синтаксису, що є словом або поєднанням слів. Вона є граматично неподільною, нерозчленовано виражає певний непонятійний зміст (тобто не дорівнює судженню), не відтворює структурних схем речення. Комунікема є лексично непроникною, поєднується з іншими висловлюваннями в тексті й виконує в ньому реактивну, волюнтативну, емоційно-оцінну, естетичну та інформативну функції [35, с.87]. Наприклад: *«Фе!»*, *«Ні»*, (До дружини й сина, вересень 1973), *«Гаразд?»* (До сина, 15.10.1973), *«Добре?»* (До дружини й сина, 7.12.1973), *«Дякую»* (До дружини й сина, 3.01.1974), *«Далі»* (До дружини, 5-9.02.1975), *«Казна-що»* (До дружини, 3-4.12.1975), *«Ніц»* (До дружини, 9.04.1973), *«На жаль»* (До Зінаїди Йоффе, 20.10.1969), *«Ні»* (До Віктора Дідківського,

13.11.1964), «Га?», «Помагай бі» (До Юрія Бадзя, 14.07.1964), «Бог!» (До Віктора Дідківського, 13.11.1964) тощо.

Недосказаність у листах репрезентовано незакінченими реченнями. Незакінчені речення – це структури, в яких не виражені ознаки внутрішньої структурної організації і комунікативно-інформативної завершеності [34, с.144]. Наприклад: «А втім...» (До дружини й сина, 8.05.1974), «А все ж...» (До дружини, 1.06.1975), «Але, але, але...» (До батьків, 13-17.06.1975), «Але дасть Біг...» (До Віктора Дідківського, 9.03.1964), «Териконний край усе-таки щось має в собі — болюче-рідного...» (До Віктора Дідківського, 12.04.1977), «Але ж...!» (До Івана Світличного, 02.10.1978), «Всідаюсь за прозу...» (До Богдана Гориня, 1967) тощо.

Важливе місце посідають етикетні формули, експліковані вокативними реченнями, які традиційно розпочинають та завершують листи, а в тексті втілені у різноманітних вітаннях, пропозиціях, вибаченнях, побажаннях, проханнях [22, с.38].

Розглянемо речення-звертання. Це однослівні речення, виражені кличним відмінком іменника, що самостійно передають нерозчленовані думки, почуття, волевиявлення [34, с.146].

У книзі «Листи до рідних» бачимо конструкції поширені й непоширені. Вони містять зменшено-пестливу лексику, епітети (є одними з найуживаніших тропів у мові митця), що дає нам відчуття його емоційний стан: тугу за рідними і водночас радість через можливість спілкуватися з ними. Наприклад: «Мамо!», «Таточку!» (До рідних, лютий, 1973), «Лебідко моя тугогорла!» (До дружини, 22.05.1973), «Дорога моя Валю! Синку мій!» (До дружини й сина, 22.08.1973), «Вальочку!» (До дружини, 15.10.1973), «Дорога моя дружино! Синку мій любий!» (До дружини й сина, 22.01.1974), «Вальочку мій любий!» (До дружини, 4.10.1974), «Дорогий мій сину!» (Лютий 1975, лютий 1975), «Дорогий тату!» (До батька, серпень 1977), «Дорогі мої!» (До дружини, 5-9.02.1975),

«Дмитрику!» (До сина, 15.09.1975), «Кохана моя!» (До дружини, 27.08.1978) і под.

У книзі «Листи до друзів та знайомих» вокативні речення є як поширеними, так і непоширеними, але з менш виявленою експресією. Наприклад: «Шановний Андріє Самійловичу!» (До Андрія Малишка, 10.02.1963), «Ігоре!» (До Ігоря Нижника, 25.12.1963), «Буцю!» (До Володимира Вербиченка (Буца), 22.1.1964), «Юр!» (До Юрія Бадзя, 29.07.1964), «Панасе!» (До Панаса Заливахи, листопад 1966), «Дорога Світлано!» (До Світлани Кириченко, 1.02.1978), «Дорогий Іване!» (До Івана Світличного, 19.04.1978) тощо.

До особливостей синтаксису епістолярію Василя Стуса слід також віднести наявність парцельованих речень. Парцеляція – це процес поділу складного речення на частини, а парцельоване речення – це відокремлена частина складного речення, яка вийшла за його межі внаслідок поділу [36]. Мета таких речень акцентувати певні елементи висловлювання. Зокрема, дослідник Д. Данильчук відзначає, що парцеляція ... В. Стуса нерідко «набирає граничних форм, коли інтонаційно виокремлені речення – фрагменти єдиного висловлювання – містять одне або два слова, а їх ланцюжки створюють ефект «рубаного синтаксису»[37]. До прикладу: «Здоров'я в мене тепер нічогеньке. Настрій — так само. Погода — теж» (До батьків і дружини), «Я Вас усіх люблю. Усіх — згадую. Усіх — шаную. І — ні на кого не гніваюся» (До рідних, лютий, 1973), «І геть усе видається однаким — обабіч. Куди не скинь оком» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Ходжу на «Молодь». Там є гарні поети. І поетки» (До Володимира Вербиченка (Буца), 22.1.1964), «У мене зараз великі неприємності. Виїздив з Києва. Але все це — між нами» (До Володимира Вербиченка (Буца), 20.2.1964), «Маю великий клопіт удома. Не можу працювати. Не можу спати. Не можу збожеволіти. А вам листи» (До Ігоря Нижника, 2.03.1964), «Уже видужав. Але маю нові клопоти» (До Віктора Дідківського, 21.11.1965) тощо.

У першій книзі нами виявлено повтори, метою яких є посилення експресивності в листах. Наприклад: *«Пиши за Донецьк! Пиши за Донецьк!»* (До дружини й сина, 8.05.1974), *«Красно дякую Тобі за листа. Красно дякую Тобі за квіти»* (До сина, 1.07.1974), *«Цілую Тебе. Цілую Тебе»* (До дружини, 24.02.1976), *«Дякую. Дякую. Дякую»* (До дружини, 10.11.1976), *«Цілую. Цілую. Цілую. Цілую. Цілую. Цілую. Цілую. Цілую»* (До дружини, 10.11.1977) тощо.

Бачимо, що важливою формою виразності в листах поета є також інверсія. Це одна зі стилістичних фігур мови, яка полягає в незвичному розташуванні слів у реченні, щоб найбільш значуще слово чи слова особливо підкреслити, звернути на них увагу. Наприклад: *«Цілую Вас усіх міцно»* (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), *«У нас уже тепло майже»* (До батьків, 4.03.1973), *«Ось кілька прохань моїх»* (До дружини й сина, березень 1973), *«І скучив дуже»* (До родини сестри дружини, 26.09.1973), *«А як звати вчительку Твою?»*, *«І стало досадно мені»* (До дружини й сина, вересень 1973), *«Новин у мене особливих немає»* (До дружини, 19.08.1974), *«Як там тата здоров'я?»* (До батьків, 1.11.1974), *«Привіти порознь від мене»* (До Юрія Бадзя, 14.07.1964), *«Що хотів тобі сказати»* (До Панаса Заливахи, листопад 1966), *«Перепрошую — за сказ мій»* (До Богдана Гориня, 1967), *«Вечір вийшов славний»* (До Віри Вовк, 1.02.1971) тощо.

Окрему групу серед простих речень становлять висловлювання з виділенням окремих слів чи груп слів. Перед ними зазвичай стоїть тире, яке не є обов'язковим у реченні.

А.П. Загнітко зазначає, що «власне-авторське навантаження розділових знаків Василь Стус використовує повноцінно і вичерпно, особливого статусу надаючи тире як реалізації паузи з максимально смисловою концентрацією» [38, с.52].

У простих реченнях зустрічаємо такі виділення серед наступних членів речення:

- підметів: *«Далі — переклади з Рільке»* (До батьків і сестри, 10.06.1973); *«І обом — подяка моя велика»* (До дружини, 23.12.1974), *«Довкола мене — зона відчуження»* (До Михайлини Коцюбинської, Світлани Кириченко і Юрія Бадзя, Леоніди й Надії Світличних та Павла Стокотельного, Рити й Бориса Довганів, 29.10.1977), *«Але — питання потім»* (До Михайлини Коцюбинської, 5.12.1977), *«Приємна — невідь»* (До Ярослава Лесіва, 11.08.1979);
- присудків(часто): *«І — дякую — за добрість Вашу»* (До дружини, 8.12.1974), *«Вийти до крамниці — не пускають»* (До дружини, 3.06.1976), *«Інше питання — вразило мене за живе»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959); *«Але читати — не дуже відрадно»* (До Рити, Бориса та Катерини Довганів, 18.03.1977);
- додатків: *«Цілую — всіх Вас»* (До дружини, 14.06.1972), *«Один — від Марусі»* (До дружини й сина, лютий-березень 1974), *«Найкращі зичення мої — Вам»* (До Віри Вовк, 30.07.1974), *«Дякую Вам — за сина»* (До Любомири Попадюк, 1.08.1977);
- означень: *«Маю одну дорогу — ганьби»* (До дружини, 5-9.02.1975), *«Мав ще листа од Рити — на колгоспні теми»* (До дружини, 1.06.1975), *«Добрий чоловік був — Котляревський!»* (До Рити Довгань, 24.06.1979), *«І — з найліпшими»* (До Світлани Кириченко, 1967);
- обставин(найчастіше): *«І геть усе видається однаким — обабіч»* (До дружини й сина, 15.02.1973), *«І мені було тужно і добре — вві сні»* (До дружини й сина, 22.01.1974), *«І він — у ньому» - місця* (До Віктора Дідківського, вересень 1959); *«Був ще лист од Марусі — зовсім недавно»- часу* (До дружини, 4.10.1974); *«Тебе — насамперед»* (До дружини, 14.06.1972), *«Тисячу пробачень — найперше» - способу дії* (До Віктора Дідківського, 6.05.1960), *«А в мене — нівроку»* (До Надії й Леоніди Світличних та Павла Стокотельного, 21.11.1977), *«Петренко наставив мікрофона — під ніс майже»* (До Івана Світличного, 06.09.1978) тощо.

2.2. Характеристика простих формально-неелементарних речень

Прості формально ускладнені речення – речення, у яких наявні однорідні або відокремлені члени речення, а також вставні і вставлені компоненти, звертання [34, с.66].

Просте ускладнене речення є предметом дослідження багатьох мовознавців. Науковці розробляли різні аспекти теорії відокремлених другорядних членів речення, вставних і вставлених компонентів, однорідних членів речення, пояснення, уточнення тощо. Зокрема, питання конструкцій конкретизування проаналізовано в працях І.М. Арібжанової, Н.С. Валгіної, І.Р. Вихованця, Є.М. Галкіної-Федорук, А.П. Загнітка, Л.В. Захарової, М.Я. Оленяк, А.Ф. Прияткіної, О.Г. Руднева, І.І. Слинька, Н.С. Фоміної, Т.Б. Фунтової та інших [39].

Прийнято вважати, що просте ускладнене речення займає проміжне місце між простим та складним реченням.

Проаналізувавши листи В. Стуса на предмет простих ускладнених речень, ми з'ясували, що в книзі «Листи до рідних» їх – 2920 одиниць, у книзі «Листи до друзів та знайомих» – 1352.

У другій книзі домінують формально ускладнені з двома головними членами речення, у першій – з одним. В епістолярії Василя Стуса такі речення ускладнені однорідними членами речення, вставними і вставленими конструкціями, звертаннями та відокремленими членами речення.

Дамо визначення таким ускладненням та наведемо приклади.

Однорідні члени речення – це такі, що перебувають в однакових синтаксичних відношеннях з одним із членів речення і поєднуються між собою сурядним зв'язком [34, с. 153].

У листах Василя Стуса виступають однорідними і головні, і другорядні члени речення. Ряд однорідності характеризується різними типами зв'язку: безсполучниковим, сполучниковим, комбінованим.

В обох книгах найбільше зустрічаємо додатки. Наприклад: *«Тебе, маму, Дмитричка я бачу мало не щодня»* (До дружини, 14.06.1972), *«У бандеролі мені*

вишліть сухі вершки чи сухе молоко», «Вітання київським художникам, поетам, аматорам» (До рідних, лютий, 1973), «По обіймах поетів не бачу ні автора атомових прелюдів, ні інтегралу, ні соло на сольфі» (До дружини й сина, 21.06.1973), «Цілую маму, і дедю, і бабусю, і Тамарочку і її батьків» (До дружини й сина, 7.12.1973), «Як твоє здоров'я, успіхи?» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), «З цим бажаю здоров'я і щастя тобі, дружині, синові», «Чи зустрічаєшся ти з ким-небудь з наших хлопців — чи Міщенком, чи Дорошенком, ачи Колісником?» (До Віктора Дідківського, 5.10.1960), «Чи маєш ти вільний час для відпочинку, читання і вивчення англійської мови?» (До Віктора Дідківського, 4.11.1960) тощо.

Також зустрічаємо оставини: «І все йде до весни і до літа» (До батьків, 4.03.1973), «Хай скорочується відстань до Львова, до Горлівки і т.д. і т.д!» (До Віктора Дідківського, Вересень 1959), «Тоді ми поговоримо ширше і щиріше» (До Віктора Дідківського, 5.10.1960) тощо; присудки: «Цілую Вас усіх і обіймаю» (До рідних, лютий, 1973), «Оце перечитав татового листа і додаю» (До батьків, 4.03.1973), «Воно тихе і сіре» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959), «І так забуваю і так знаходжу розраду» (До Бориса Дорошенка, весна 1960), «Словом, починаю звикатись і заспокоюватись» (До Віктора Дідківського, 6.05.1960) тощо; підмети: «Переваги мої тутешні: самота, спокій, самозосередження» (До дружини й сина, 22.01.1974), «Скидан і Остраниця діяли в цих місцях» (До Бориса Дорошенка, весна 1960), «Чудесні проводи влаштували в селі — учні, педколектив, знайомі», «Нові люди, звичаї, навіть побутові дрібниці — по-новому тішили і подразнювали мене» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959) тощо.

У простих ускладнених реченнях рідко зустрічаються однорідні означення: «Усіх добрих, порядних своїх співробітників я вітаю, Рито, навзаєм» (До дружини, 15.10.1973). Вони більш характерні для складних конструкцій. Наприклад: «Словом, під його проводом буде зроблено чимало такого, що ні білий, ні рудий дід того б і не втяв» (До В'ячеслава Чорновола, 1968).

Зауважимо, що характерними для простих формально-неелементарних речень у листах В. Стуса є **звертання**. Це інтонаційно виділений компонент речення, що називає істоти чи персоніфіковані предмети, яким адресоване мовлення [34, с. 171].

Цей вид ускладнення є особливістю української мови, адже виражається у формі кличного відмінка. До функції звертання належить встановлення, підтримка, завершення контакту.

За своєю структурою звертання у листах поета є непоширеними та поширеними, стоять в різних позиціях (на початку, всередині, вкінці) та є емоційним виявом до адресата (найбільше таких ускладнювальних компонентів у книзі «Листи до рідних»). Наприклад: *«Дмитричку, жди татка»* (До дружини, 14.06.1972), *«Навчи цього вірша Дмитрика, дорога моя»* (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), *«Цілую Тебе, старий мій козаче»* (До батьків, 4.03.1973), *«Як Ти ся маєш, голубко?»* (До родини сестри дружини, 26.09.1973), *«Бувайте здорові, люба Христинко!»* (До Христини Бремер, 4.07.1978), *«Дорога Ірено, всі Твої листи я мав»* (До Ірини та Ігоря Калинців, 13.09.1978), *«Рито, не клопочися мною»* (До Рити Довгань, 24.06.1979) тощо.

Охарактеризуємо **вставні компоненти** (слова, словосполучення, речення). Це мовні одиниці, що виявляють ставлення мовця до висловлюваної ним думки і виражають різні модальні значення [34, с. 166]. Це граматично не пов'язані з реченням мовні одиниці, які не є членами речення. Вони лише доповнюють зміст висловленого. Вставні компоненти є важливою ознакою епістолярного стилю, адже в листах автор виражає свою думку, ставлення до когось або чогось. У листах Василя Стуса часто зустрічаються ускладнення такого типу у простих ускладнених та складних реченнях першої книги (у другій знаходимо їх більше у складних реченнях). Вони можуть виражати, наприклад:

– ступінь вірогідності повідомлюваного: *«Думаю заїхати додому десь на тиждень, може, з Дмитриком»* (До батьків і сестри, 8.06.1970), *«Здається, тут мені буде незле»* (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), *«Певне, ми*

солодкі на наші нещастя» (До дружини й сина, 22.08.1973), *«Поїзд Потьма-Барашево йде, як правило, коло 7 ранку»* (До дружини й сина, 11.01.1973), *«Звичайно ж, Ти будеш із паспортом»* (До дружини й сина, 11.01.1973), *«Спокою, правда, не буде не тільки йому»* (До Євгена Сверстюка, 14 – 31.03.1977), *«Листа, звичайно, прочитає і Валя»* (До Рити, Бориса та Катерини Довганів, 18.03.1977);

– передавати зв'язок думок, послідовність їх викладу чи логічне завершення цього викладу, наприклад: *«Отже, Тобі треба бути на Казанському вокзалі десь о 8-9 вечора в четвер»* (До дружини й сина, 11.01.1973), *«Отже — не забуваймося!»* (До Михайлини Коцюбинської, лютий 1976), *«Отож, доведеться виточнювати це місце»* (До дружини й сина, 7.12.1973), *«По-друге: надішли мені бандероль (уже можна)»* (До дружини й сина, 3.01.1974), *«Отже, я в рідному оточенні»* (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), *«Отож, друже, я вже не “салага”»* (До Віктора Дідківського, 6.05.1960); *«Славко, до речі, завернув (але чи сам?) два пакунки зі США»* (До Ірини та Ігоря Калинців, 13.09.1978), *«Словом, починаю звикатись і заспокоюватись»* (До Віктора Дідківського, 6.05.1960);

– позначати джерело повідомлення: *«Кажуть, загубив коло 2 л. крові»* (До дружини, 10.08.1975), *«Починаються завороти, відблиски тамбічних світів, антисвіт, як кажуть»* (До дружини, 22-30.09.1976), *«Кажуть, у Надії Світличної плани на виїзд тверді»* (До Ірини та Ігоря Калинців, 13.09.1978), *«Кажуть, Брумеля лікували цією смолою [мумійо]»* (До Івана Світличного, 03.12.1978), *«Часто нападає “хандра”, як говорить М.Рильський»* (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959);

– виражати емоційний стан мовця: *«На жаль, майже все то — по домислах і здогадах»* (До дружини й сина, 15.02.1973), *«А змінити їх, на жаль, не можу»* (До Олега Орача, кінець 1960-х рр.);

– позначати характер висловлення, спосіб передачі думки, типу її оформлення: *«Ці переклади три — близькі до кондиції мого, сказати б, порядку»* (До

дружини й сина, 22.08.1973), *«Так би мовити, для доброго взірця»* (До Олеся Ангелюка, 1969);

– передавати звернення до співбесідника і вживаються з метою привернення уваги читача, наприклад: *«Постав, будь-ласка, платівку Шопена — і краще відчуєш мій сьогоднішній повечірній настрій»* (До дружини, 19.11.1973), *«Знаєш, ці п'ять років багато чого навчили»* (До Євгена Сверстюка, 14 – 31.03.1977), *«Будь ласка, продовжіть хід рецензії (тобто візьміть на себе і передрук, окрім авторства)»* (До Світлани Кириченко, 1967).

Перейдімо до аналізу **вставлених компонентів** (слів, словосполучень, речень). Це мовні одиниці, що передають додаткові, побіжні повідомлення, перериваючи основне висловлення за допомогою інтонації вставленості. Вони теж не є членами речення. Такі компоненти виражають додаткові повідомлення або побіжні асоціативні зауваження, які доповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення. Вони вказують на деталі, що не були передбачені в перший момент формування думки, тому позиційно не можуть стояти на початку речення [34, 169].

Вставлені компоненти є однією з найпоказовіших особливостей синтаксису в обох книгах листів митця (але найбільше їх у складних реченнях). Наприклад: *«Мав від Оксани Яківни (один), Рити (3), Олега (4), Міщенка»* (До дружини, 9.04.1973), *«Прошу придбати мені (без пересилання сюди) такі книги (подаю за нумерацією темплану: 5, 6, 16, 21-25, 26, 29, 31, 35, 49, 50, 51, 52, 54, 58, 101, 104, 105, 109, 110, 125, 126, 136, 138, 261, 350, 386 (цю останню — для Тебе з Дмитриком)»* (До дружини й сина, 16.04.1973), *«Отже, чекаю від Тебе фотографії — Твої та Дмитрика (прошу — зроби нову знімку, аби я бачив Тебе на день Твого народження — яка Ти і який Дмитричок)»* (До дружини, 29.04.1973), *«Мені тут добре пишеться (бач, я трохи схильний до суєвір'я!)»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Просто не хотів тебе зачепити твоїм хвилимом (бо ж весна, а на весні все хвилове) песимізмом і якимось відчаєм»* (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960), *«З Лубен родом Надія Кибальчич (з району)»* (До Бориса Дорошенка, весна 1960), *«Привіт хлопчикам (отже, й*

твоєму Юрасеві)» (До Віктора Дідківського, 13.11.1964), *«Недавно був у мене (сьогодні я збагатів на сина!) Микола Холодний з якимось гидким Василем Глинчаком зі Львова»* (До Панаса Заливахи, Листопад 1966).

Далі охарактеризуємо **відокремлені члени речення** – це смислове й інтонаційне виділення у реченнях непоширеного чи поширеного другорядного члена речення, який унаслідок цього набуває більшої самостійності [34, с.161]. За функцією і синтаксичною роллю в реченні розрізняють: відокремлені означення, відокремлені прикладки, відокремлені додатки та відокремлені обставини. Останні зустрічаємо найчастіше: *«Достоевському було що шукати — там, у мертвому царстві»* (До дружини й сина, 15.02.1973), *«Пишу Тобі нашвидкуруч, одержавши листа від батьків»* (До дружини, 9.04.1973), *«Бо їхній фах — збиткуватися, б'ючи по найболючіших струнах»* (До дружини, 9.04.1973), *«Риті дякую за листи, дуже»* (До дружини, 29.04.1973), *««Який він славний — на тому фото, в задумі, в лузі»* (До дружини, 22.05.1973), *«Йй я писатиму пізніше, в кінці місяця»* (До батьків і сестри, 10.06.1973), *«І не раз, блукаючи самотою, я перегортаю сторінки життя»* (До дружини й сина, вересень 1973), *«Дякую Тобі за нього, вибачаючись»* (До дружини, 19.11.1973), *«А килимок, напевно, Ти міг би й сам намалювати, взявши акварелі»* (До дружини, 19.11.1973), *«Це не дає пліснявіти, навіть в селі»* (До Віктора Дідківського, Вересень 1959), *«Це велика розрада — почати злагоджений перегук сердець, координуючи його нехай і листовно»*, *«О.Комар раптом заскиглив, зробивши міну Чайльд-Гарольда»*, (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), *«Хворість моїх батьків — це єдине моє горе тут, в Лубнах»*, *«Ти, дякую тобі, підбадьорюєш мене, по-дружньому утримуючи мене од розпачу»* (До Віктора Дідківського, 7.12.1959), *«Я, навіть не бачивши його, уже починаю йому симпатизувати»* (До Віктора Дідківського, 6.05.1960).

Проілюструємо відокремлені означення: *«Про один, Захарченків, я знаю (це була поштівка із приблизною адресою)»* (До рідних, Лютий, 1973), *«Післав рекомендованим листом, із повідомленням про вручення»* (До батьків, 4.03.1973), *«Бажая Тобі, дорога моя, здоров'я і щастя — влюбій для Тебе*

подобі» (До дружини й сина, 21.06.1973), «Із цим листом докінчую й лікарняний свій час, досить марудний для мене» (До дружини й сина, 7.12.1973), «У мене в кишені — лист мами, писаний червоними літерами» (До дружини й сина, 1974), «Мова — як на Вінниччині, багата і співочо-яскрава» (До Віктора Дідківського, Серпень-вересень, 1959), «Адже вони — це все низькість, качина і безкрила» (До Віктора Дідківського, вересень 1959) тощо;

відокремлені прикладки: «Я дуже журюсь Вами, своїми батьками» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Але схаменешся, згадавши його, дорогу мою крихітку» (До дружини, 22.05.1973), «Я так журился Вами — мамою і Тобою» (До дружини, 22.05.1973), «Отже, прошу нових віршів Рільке — сонетів і пізніх віршів» (До дружини й сина, 21.06.1973), «А поки він, Гете, далі за Тебе» (До дружини й сина, вересень 1973), «Прошу — прискіпливо поставитися до нього, цього 8 сонета» (До дружини й сина, 7.12.1973), «Антиромантичний романтик, я не люблю облуди чистого страждання і його декору (вчитуйся в X елегію Рільке!)» (До дружини й сина, 1974), «Недавно бачив здалека Славка, Валиного брата» (До дружини й сина, 22.01.1974). «Звичайно, тобі, металургові, технікові, потрібен вир» (До Віктора Дідківського, Вересень 1959), «Але, Вікторе, давній пасеїст, я, принаймні зараз, далекий од розпачу» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959) тощо; відокремлені додатки (їх у простих ускладнених частіше зустрічаємо в першій книзі): «Всі листи дуже славні, особливо мамин» (До дружини й сина, 1.02.1985), «Сушусь Вами і Вашим здоров'ям — особливо мами і тата» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Протягом місяця я маю, окрім рідні, коло 10 листів від знайомих» (До рідних, лютий, 1973), «Отже, Валю, в квітні мені не можна ніц, навіть телеграми чи поштівки» (До дружини, 9.04.1973), «Хто, крім Бажана?» (До дружини й сина, 7.12.1973), «Людський характер, правда, на відміну од будівлі, виробляється чи не на все життя» (До дружини й сина, 15.01.1984), «Та мало літератури, особливо періодики» (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), «Я мовчу з тим — до Валі, особливо ж

— до батьків» (До Надії й Леоніди Світличних та Павла Стокотельного, 21.11.1977).

Відокремлені другорядні члени речення можуть бути уточнювальними (пояснювально-уточнювальними зворотами). Уточнювальні члени речення конкретизують поняття, звужують його уточнювальними членами речення, які можуть бути будь-яким членом речення, крім підмета. Отже, однією з ознак синтаксису творів Василя Стуса є ускладнення простого речення синтаксичними конкретизаторами. В ідіостилі Василя Стуса вони використані не тільки з власне функцією конкретизування, а й мають експресивний потенціал, виконують характеристичну та оцінну функції [40].

До особливостей простих формально-неелементарних речень відносимо порівняльний зворот. Це одиниця мови (сполучення слів), яка шляхом порівняння образно характеризує дію, предмет чи його ознаку. До складу порівняльного звороту входить порівняльний сполучник (як, ніби, нібито, наче, мов тощо). Він може виконувати різні синтаксичні функції. Наприклад: «Звичайно, Тобі буде жити не мед — от як татові» — обставина способу дії (До сина, 15.10.1973), «Чую себе, як весною» — способу дії (До дружини й сина, 16.04.1973), «Хай Дмитрик шле мені частіше свої тоненькі, як ковзанами по кризі, літерки-словечка пахучі» — означення, (До дружини, 15.10.1973), «І всюди, ніби по корчах, збиваєш ноги» — способу дії (До Віктора Дідківського, вересень 1959) тощо.

Багато ускладнених речень у листах розпочинаються сполучниками, що зумовлено парцеляцією. Наприклад: «Живу отак собі, роздумую. Ні на що добре не сподіюся. Але вже, мабуть, і не песиміст» (До рідних, 23.07.1984), «Додаю карточку для Дмитра, яка перележала більше місяця. І для Тебе, люба моя Еввідіко» (До дружини, 24.10.1984), «Оце пишу — і боязко мені писати. Бо, може, цей мій лист — уже в нікуди? Бо, може, ми вже розминулися? (До рідних, 3.03.1985), «Наші оцінки віршів друзів — уже, думаю, ні до чого. Бо вони — явище (здатне, до біса слово!)» (До Івана Світличного, 13.07.1978), «Надворі

— *все ще літо. І до осені — далеко, до всіх її сумків і підсумків*» (До Семена Глузмана, 2.07.1979) тощо.

2.3 Аналіз складних речень

Складне речення – синтаксична конструкція, що складається з двох і більше предикативних одиниць, пов'язаних відповідним синтаксичним зв'язком, і являє собою семантичну та комунікативну єдність. Специфіка складного речення, на відміну від простого, виявляється і в тому, що в ньому повідомляється про кілька ситуацій і відношення між ними [34, с.209].

Ми з'ясували, що в листах обох книг Василя Стуса переважають складні речення. У першій їх – 6360, у другій – 2555. Митець використовує їх для того, аби якомога глибше висловити свої думки, враження та почуття. Ми відстежили, що складні речення в обох книгах мають низку особливостей.

У першій книзі превалюють:

1. Складнопідрядні елементарні речення одночленної будови – це конструкції, у яких підрядна частина стосується одного слова (словосполучення) у головній частині і приєднується до неї за допомогою асемантичних сполучників і сполучних слів; при цьому слово або словосполучення головної частини часто вимагає доповнення, уточнення, додаткової характеристики.

Частовживаними є **речення з підрядними означальними** (у другій книзі їх зустрічаємо рідше), наприклад: «*Чи одержала Ти мого листа з Києва, який я написав на 6 сторінках?*» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «*Сівши на цей поїзд Потьма-Барашиєво, Ти встанеш на передостанній зупинці і звернешся в штаб до начальника табору, який дає дозвіл на побачення (це треба буде зробити одразу по приїзді)*» (До дружини й сина, 11.01.1973), «*Тільки тут я поступово реставрую всю картину, яка раніше не здавалася настільки поліформною*» (До дружини й сина, 15.02.1973), «*Починаються мовчання, на які не можеш не зважати найбільше*» (До дружини й сина,

15.02.1973), «Я одержав 40 крб. (певне, вислала Валя) і ще 10 карб., які прийшли на Стуса Степана чи Семена (невже, Марусю, це від Тебе?)», «Дуже цікавий новим Тичиною — Сковородою та томом статей, про які згадували в пресі», «Треба мені ще марки і повідомлення про вручення і такі бланки, які шлють, замовляючи книги (поштова відкритка на 3 коп.)», «Олежку, Тобі я дуже вдячний — і за листи, і за газету, яку Ти надсилаєш», «Тут такий пункт, із якого багато чого видається в новому світлі», «Мої вітання Вашим і деяким співробітникам колишнім, які не червонітимуть від цього» (До рідних, лютий, 1973) тощо; з підрядними з'ясувальними: «Але я знаю, що хати ви побоїтесь покинути» (До батьків і сестри, 8.06.1970), «Валю, напиши, як там було мамі після побачення зі мною», «Знай, що слати мені поки що нічого не можна, крім листів», «Втім, напиши, як Ти сама дивишся на ці речі», «Знай, що Дмитрикові не буде соромно за батька» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Чекаю, коли такі первопчатки напише який Микола з пополотнілою рукою» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Тепер не знаю, коли буде можна», «Бо чую, що чимало листів іще йдуть до мене, їдуть волами», «Добре було б, коли б сюди мені переписали і “Дуїнські елегії” всі (оригінал і мої переклади всі), і “Сонети до Орфея” (і деякі мої переклади їх)», «Ви знайте, що я перед Вами не винен — за цю довгу розлуку», «Напиши, як здоров'я Леоніда, публіциста мимоволі», «Бо так тільки випадком довідуєшся, що вийшла збірка Нечерди “Літак у краплі буришину” (знай наших!)», «Бо знаю, що це дуже потрібно — мені» (До рідних, лютий, 1973) тощо; з підрядними ступеня і способу дії: «Бажаю здоров'я і щастя, скільки Бог дає, скільки дозволено» (Стус) (До дружини, 14.06.1972), «І не журися за мною так, як я журюся Тобою» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), Ти намагайся зробити так, щоб бути в Потьмі перед 5-ою ранку або 26 січня, або 1 лютого (якщо встигнеш, то краще 26, це має бути п'ятниця)», «Одне слово, треба встигнути так, щоб потрапити на вранішній поїзд Потьма-Барашево (він їде в проміжку між 6 і 8 ранку)», «Також намагайся зробити так, як я Тобі написав» (До дружини й сина,

11.01.1973), «*Бо краще вмерти, аніж така ганьба*» (До рідних, лютий, 1973) тощо.

2. Складнопідрядні елементарні речення двочленної будови — це конструкції, у яких підрядна частина здебільшого відноситься до головної загалом і не вимагається головною частиною для реалізації її значення; підрядні частини у двочленних реченнях поєднуються з головними семантичними сполучниками і сполучними словами. Такі речення представлені:

підрядними причини — «*По-друге, зроби запит до суду, **оскільки** у вирокові суду ні словом не згадано про друкарську машинку*», «*Отже, мені бажано було б знати всі літературні новини, **бо** й Літературної України я цілий рік не зможу читати, не кажучи вже про журнали республіканські (а союзні газети і журнали тут передплачують інші, то це я читатиму)*» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «*Звичайно, Ви нічого мені не висилайте, **бо** нічого слати мені поки не можна*» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «*Оскільки у нас карантин, **то** побачення відмінили*» (До рідних, лютий, 1973), «*Прошу Вас — дуже не сушіться мною, **бо** то нічого не дасть*», «*І тільки один лист на місяць, **бо** більше не можна*» (До батьків, 4.03.1973);

підрядними наслідку — «*В мене все гаразд, **так що** не журіться*» (До батьків, сестри, племінниці, 1.09.1973), «*Гризу англійську мову, **так що** насилу-напревелику обмізкову в “Новому часі” велику статтю Геса Голла*» (До дружини, 19.11.1973), «*Мені тепер можна рідше писати листи, **так що** Вам я писатиму через місяць*» (До дружини й сина, лютий-березень 1974), «*А ще був лист від Юрка Бадзьо, **так що** я тепер знаю про всі його клопоти*» (До дружини й сина, 8.05.1974), «*Деякий час (півроку) я буду звільнений від роботи, **так що** буду мати час читати і писати*» (До батьків, сестри, племінниці, 16.01.1976), «*Дорогу зворотню я Тобі оплачу — **так що** не мучся позичками*» (До дружини, 1.06.1977);

підрядними мети – «Я призначаю це на п'ятницю, **щоб** Ти захопила вихідний день, коли не виводять на роботу» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Виїздити треба в середу-четвер, **щоб** ізранку в п'ятницю бути на Потьмі» (До рідних, лютий, 1973), «Проте Ви правте, **щоб** ті 10 карб. повернулися до Вас», «Я просив Валю в листі, **аби** влітку приїхала до Вас — бодай на трохи», «Я писав до уряду не з тим, **щоб** агітувати його проти влади» (До батьків, 4.03.1973) тощо;

підрядним умови – «А ми в свою чергу, **коли** буде змога, то всі приїдемо до Вас на тиждень — у кінці липня» (До батьків і сестри, 8.06.1970), «**Коли** можна, передплати мені “Вісті з України”», «**Коли** буде треба, то я напишу» (До рідних, лютий, 1973) тощо;

підрядними місця – «Пишу Вам із місця роботи, **куди** щойно добився» До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972) тощо;

підрядними часу – «**Коли** буде можна, я тоді напишу (це буде аж після половини строку, тобто в 1974 році, вліті)» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972) тощо.

3. Багатокомпонентні складні речення змішаного типу – це такі конструкції, предикативні частини яких поєднуються за допомогою сполучних засобів й асиндетично. Найуживанішими серед таких є

із сурядністю та підрядністю, а саме:

– із сурядністю і звичайною підрядністю (цей різновид речень у листах В.Стуса зазвичай обмежується трьома компонентами) – «Візьми пару чорних трусів, 2 пари шкарпеток **і** бажано взяти з собою продукти, **бо** тут не будеш ходити по магазинах і шукати» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Мені повертається спокій, **а** з ним — і відчуття успокоєного болю за все, **що** сталося», «Це теж цікаво, **але** дуже небезпечно, **бо** загрожує духовним самогубством», «Ковтаю кишки, **і** вже чекаю коли повернуся до роботи і своєї швацької машинки, **на якій** я вже видушував 70 обов'язкових пар біло-чорних рукавиць» (До дружини й сина, 15.02.1973), «А поки що — пишіть мені тільки

листи **і**, коли можете, — **то** частіше» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Я хотів би знати про всі літературні новинки України, **і** тут я попросив би писати про це або Олега, або Михасю, **які** про це знають найкраще», «Тут я **і** читаю, **і** пишу, **і** взагалі мені тут не так страшно, **як** Ти думаєш» (До рідних, лютий, 1973);

— із сурядністю і неоднорідною супідрядністю (різночленні) — «Уже я міг би просити особистого побачення, **але** думаю, **що** цього робити не варто, **щоб** нікому із Вас не завдавати клопотів» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Я робив такі запити зі свого боку, **але** з того нічого не вийшло, **хоч** я **і** дуже наполягав, особливо з приводу мого рукопису, **який** лежить у видавництві» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Зрештою, іншим людям не краще за мене, **а** ще куди гірше, **то** мені тут гріх і нарікати, **що** зле» (До батьків, 4.03.1973);

— із підрядністю та сурядністю — «**Коли** ж трапиться, **що** не встигнеш, **то** буде пізніше, **але** **то** вже децю гірше» (До дружини й сина, 11.01.1973), «**Якби** хто із Вас захотів приїхати, **то** можна це зробити разом із Валею, **але** тепер я напишу, **коли** буде можна» (До рідних, лютий, 1973), «**Коли** в пресі будуть якісь згадки про мене, **то** прошу надіслати мені такі вирізки з газет, **бо** цілий рік я буду без газет і без журналів, **а** читати тільки те, **що** одержують інші» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «**Бо** я зробив усе, **щоб** не розлучатися з Вами, **а** коли вже так вийшло, **то** це не моя провина» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Це такий світ, про існування **якого** я нічого раніше не знав, **і** навіть повірити тяжко, **що** людина може бути такою жорстокою, нелюдяною і злою» (До батьків, 4.03.1973), «Тут зараз зовсім тепло, **хоч** і сніг, **але** вологий» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Мені дуже боляче і дуже добре, **що** там десь є Ви — безіменні майже, безмовні, ті, давні, знані з минулого, **яких** я любив і яких я любитиму — **але** невпізнаних у новому часі, у нових водах», «Мені дуже шкода і дуже соромно від того, **що** тут мені куди легше, **ніж** там Вам, **а** Ви, певне,

помилково думаєте навпаки» (До дружини й сина, 23.12.1972), «Сталося так, **що** піславши десь 10 січня листа із викликом на побачення на 26.1 чи 2.2, я не дочекався Тебе, **а**, поставлений перед фактом, **що** побачення заборонені, 31 чи й 1-го (тоді, коли про це було повідомлено), відбив телеграму, **аби** Ти не їхала», «Майте на увазі, **що** ніяких книжок Ви мені не можете слати персонально, **а** тільки через книгарню “Книга — поштою“!», «Із цього “прекрасного Далека“, як казав Гоголь, видно те, **що** тільки навиднялося там, тоді, **коли** здавалося, **що** сонце устає на сході, **а** лисиці брешуть на щити (Рильського риторика?)» (До дружини й сина, 15.02.1973), «9-10 січня я написав Тобі листа, **щоб** Ти приїхала, **але** 31 січня післав телеграму, **аби** не їхала, **бо** карантин» (До рідних, лютий, 1973).

Частовживаними є конструкції з підрядністю і безсполучниковістю, а саме:

з підрядністю й однорідною безсполучниковістю – «Від Валі я маю 2 чи 3 листи, від Вас, певне, всі, **що** Ви мені писали», «Дуже Вас прошу — не висилайте грошей, **бо** вони мені не потрібні» (До рідних, лютий, 1973), «Прошу Тебе — візьми з собою для мене трикотажний спортивний костюм чорний або синій і поганенький шарф, **бо** той лишився в Києві, мені не повернули» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Газети не шли, краще висилай цікаві вирізки, особливо старих публіцистів, **яких** я досі не читав» (До рідних, лютий, 1973), «То Ви там дивіться — може, напишіть їй, **коли** можете», «Оце був у лікарні три тижні, робили рентген, сказали, **що** виразка зарубцювалася» (До батьків, 4.03.1973) тощо;

з підрядністю й неоднорідною безсполучниковістю – «Я зі свого боку ще писатиму до Москви, **хоч** наперед знаю: це нічого не дасть, **коли** моїм суддям заманулося розправи» (До батьків, 4.03.1973), «Інтригує дуже й Рільке Бажанів — щось мені тяжко повірити, **що** це буде реально, **бо** синтез це більше оригінальний, **аніж** природній (крім того, Бажан, здається, перекладав за схожою групою крові, а як він перевтілюється — не знаю)» (До рідних, лютий, 1973) та ін.

Також зустрічаємо речення із **сурядністю, підрядністю й безсполучниковістю**, а саме:

– із **сурядністю, підрядністю та однорідною і неоднорідною безсполучниковістю** – «*Ти, Валю, не май на мене гніву — підводжу Тебе не я, а мої умови, у яких я набуваю страшного понадолімпійського спокою*» (До дружини й сина, 15.02.1973), «*Тато має Тебе посварити, що Ти не слухаєш мамі і бабусі, я думав, що Ти допомагаєш мамі і бабусі, а Ти їм робиш прикроці*», «*І прошу Вас — знайте, що я робив усе, аби бути з Вами, але є такі межі, які людина переступати не може, і про це, мамо, я Тобі казав увостаннє: я не хочу, аби мене пекли-палили чужі сльози — так, як вони палять, певне, не одного і в Києві і будь-де*», «*Здоров'я моє так собі, чую, що все це не минулося дарма, але все ж таки краще, ніж було в Києві перед цим*» (До рідних, лютий, 1973);

– із **сурядністю, підрядністю і неоднорідною безсполучниковістю** – «*Здається, так: із Казанського вокзалу поїзди, що зупиняються на Потьмі, йдуть о 10 і 11 вечора, а через 6-7 годин приходять на Потьму*» (До дружини й сина, 11.01.1973), «*Але нічого, думаю, що колись усе стане на своє місце і тоді світ повернеться і до Вас, і до мене*» (До рідних, лютий, 1973) тощо.

Характерими є конструкції із **сурядністю й безсполучниковістю**, а саме:

– із **сурядністю та неоднорідною безсполучниковістю** – «*Мої пропозиції: ти, Марусю, приїзди з Тетянкою до нас, тут перебудеш сезон ягідний (суниці, полуниці), може, щось законсервуєш — і тоді вже наша відпустка*» (До батьків і сестри, 8.06.1970), «*Привиділось якось: літо, зелений рясний город і Ти з Дмитриком пораєсиш: Ти зігнута над грядкою, він — у милій дитячій задумі дивиться в просторінь*» (До дружини й сина, 15.02.1973), «*А я проходжу узбіччям, йому не видний, але він почув мене: висуворіло йому личко і стало сторожким і журливим*» (До дружини й сина, 15.02.1973), «*40 карб. я одержав, дякую, але дуже прошу — надалі не роби цього*», «*Прошу — виписки*

з видавничих планів найцікавіше (5-10 назв) і повідом, я замовлю через київську «Книгу — поштою» (Попудренка)» (До рідних, лютий, 1973) тощо;

– із сурядністю та однорідною безсполучниковістю –

«Одне — зима, **а** друге — мій страх перед зустріччю з ним, страх, і досі не подоланий» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Настрій у мене не дуже злецький, я тільки лютий, **але** за що Ти сваритимеш мене?» (До рідних, Лютий, 1973) тощо.

Також ми з'ясували, що для першої книги листів характерні:

1. Складносурядні формально елементарні речення — це конструкції, у яких наявні дві предикативні частини, поєднані сурядним зв'язком; такі речення часто являють собою складні семантично неелементарні речення через наявність вторинних предикатних і субстанціальних синтаксем **відкритої та закритої структури**. Конструкції закритої структури переважають у першій книзі. У другій — домінують складносурядні речення відкритої структури. Наведемо приклади, користуючись класифікацією К.Ф. Шульжука [34]:

– **відкрита структура** (частини поєднані єднальними або розділовими сполучниками) — «Вишліть мені марок (2, 3, 4 коп.) та повідомлень про вручення та поштових відкриток і пишіть рекомендовані листи» (До дружини й сина, 15.02.1973) — відношення часової послідовності тощо;

– **закрита структура** (частини поєднані протиставними або приєднувальними сполучниками) — «Люба моя, приготував Тобі подарунки — недорогі, **але** від щирого серця: майже 200 віршів і майже 100 перекладів» (До дружини, 14.06.1972) — з протиставно-компенсувальними відношеннями, «Я зараз уже міг би просити особистого побачення, **але** не хочу завдавати Тобі клопоту із подорожжю бозна-куди» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972) — з обмежувально-протиставними відношеннями, «Листів мені можна одержувати скільки завгодно, **а** відписувати тільки два на місяць» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972) — з розподільно-зіставними відношеннями, «Бо новин тут немає, **а** все одне і те ж» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972) — власне зіставні відношення, «Уже три дні як я в халаті, **але** дуже

марудно без книжок» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Логінови Тебе не підтримають, **а** Ти дбай і про себе і про Дмитрика» (До рідних, лютий, 1973) – із зіставно-наслідковими відношеннями, «Ти прав із них законності й справедливості, **а** не проси» (До батьків, 4.03.1973) – із власне протиставними відношеннями тощо.

2. Безсполучникові елементарні речення – це речення, частини яких об'єднуються в єдине структурно-семантичне ціле інтонаційно, без допомоги сполучників і сполучних слів, які мають дві предикативні одиниці. Звернувшись до класифікації С. П. Бевзенка [45] ми виявили конструкції з **однотипними частинами** (структури, у яких без сполучників поєднується дві або більше частин, незалежних одна від одної):

«Дістався мені випадково Дніпро № 3 минулого року, побачив порожні, сновидні вірші сновид-поетів сновидного світу, варнякання прозаїків і порожню статтю Ю.Покальчука» (До дружини й сина, 15.02.1973) – речення з перелічувальними відношеннями;

«Я не гніваюся на нього, мені тільки прикро — за нього» (До рідних, лютий, 1973) – речення із зіставно-протиставними відношеннями;

з **різнотипними частинами** (це речення замкненої структури, у яких одна частина залежить від іншої за семантикою та інтонацією):

«Прошу — не гнівайтеся на мене» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Прошу друзів — коли-не-коли пишіть листи на Донецьк, до моїх сивих голубів і моєї сестри» (До рідних, лютий, 1973) – із з'ясувальними відношеннями;

«Одержав від Василя два листи, дякую за розповідь про Жоржі Амаду та Кендзабуро Ое» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Валин лист із Рільке я маю, отже, можна переписувати Рільке далі», «Рільке Твого я маю, дякую дуже», «Час іде, отже, справедливість — ближчає» (До рідних, лютий, 1973) – наслідковими відношеннями;

«Ще таке: прошу в кожному з листів переписувати мені по 2-3 вірші Рільке (насамперед, поперепишуй Сонети до Орфея, коли знайдеш перший том

Рільке)» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Цієї ночі він мені снівся — в зеленому городі з високим бадиллям стояв у милій задумі, вирішуючи ще одну загадку світу, видно, допіру говоривши з Тобою» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Зірвані з орбіти власної особистості — ось хто єсьмо», «Ще раз прошу: перепишіть із видавничих планів цікаві новинки і напишіть мені» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Отже, тату, я не знаю, кому Ти можеш що писати», «Прошу Вас — пам'ятати: листи до Вас я пишу початком місяця — 1-5 числа» (До батьків, 4.03.1973) — пояснювальними відношеннями тощо.

Безсполучникові елементарні речення з різнотипними частинами характерні й для другої книги листів.

3. Багатокомпонентні складнопідрядні речення — це речення, що складаються з одного головного і не менше двох підрядних речень. У листах це конструкції:

— з **послідовною підрядністю** (це такі складнопідрядні речення, у яких одна підрядна частина залежить від головної частини (підрядна частина I-го ступеня), а кожна наступна — від попередньої щодо неї підрядної частини). Їх найбільше, що є характерним і для другої книги листів. Наприклад: *«Бо річна температура тут приблизно така ж, як і в Києві, бо це і на одній широті з ним», «Валю, насамперед, звернися з офіційним запитом до видавництва “Радянський письменник”, щоб Тобі повернули рукопис моєї поетичної збірки, яка лежала у них до цього лихоліття», «Зроби запит до логінових, аби повернули Тобі ті книги і рукописи, які не були долучені до справи і не були повернуті Тобі» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Одне слово, робити все так, щоб більше не побільшувати собі клопотів, які впали на мою голову, ніби сніг» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Але на Потьмі будь обачною, щоб не ошукали Тебе які пройдисвіти, які там ніби шастають» (До дружини й сина, 11.01.1973), «Вони обоє так пізнаються по листах, як, зрештою, і всі, хто пише», «Дуже шкода, що я тут збавляю час, не маючи змоги доробляти свої переклади з Й.-В.Гете, яких мені просто сюди не дозволили взяти», «Бо єдине, за що тут можна вхопитися, — це за скупе*

читання після роботи, **аби** погамувати гнів на дику сваволю недоуків логінових та мезер» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Мені дуже соромно за Тебе, **бо** я думав, **що** Ти кращий хлопчик», «Напиши, **які** книжки виходять чи вийшли — вказуючи точно все, **аби** я зміг звідси виписати» (До рідних, лютий, 1973), «Крім того, я й тут щось пишу — на сором і злість тих, **котрі** так жорстоко поводяться з людиною, **яка** має честь і совість», «Так само вийшло і з листом до Валі, і з телеграмою моєю, **аби** не їхала, **бо** про заборону побачень сповістили за два дні до Валиного приїзду», «Але грошей мені не треба, **бо** маю на рахунку аж 80 карб., **які** мені хтось надіслав — певне, Валя чи Ви» (До батьків, 4.03.1973) тощо;

– з **однорідною** та **неоднорідною** **супідрядністю** (зауважимо, що супідрядність – це тип підрядності, при якому від однієї головної частини залежать дві або кілька підрядних частин).

Однорідна супідрядність – це такий вид підрядного зв'язку, при якому дві або кілька підрядних частин одного типу пояснюють один член головної частини або всю головну частину загалом. Ці частини відповідають на одне й те саме питання, перебувають між собою у таких відношеннях, як однорідні речення, і пов'язані між собою сурядним зв'язком (сполучниками сурядності або інтонацією). Наприклад: «Тут куди легше, **аніж** було в Києві, **аніж** було в армії» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Бо я не знаю, **чи** вийшла торік збірка Ліни Костенко, **де** вийшла Драчева “До джерел”» (До дружини й сина, 15.02.1973), «Чекаю, **коли** Ти зможеш мені написати, **коли** очам стане легше» (До рідних, лютий, 1973) тощо.

Неоднорідною супідрядністю називають такий тип підрядного зв'язку, коли дві або кілька підрядних частин по-різному пояснюють якийсь один член головної частини або пов'язані з різними її членами. Ці підрядні частини відповідають на різні питання. Наприклад: «Напиши, **як** там Льоля, Ліля, Марта, **бо** я нічого не знаю про них» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Можливо, я ляжу в лікарню — на дослідження шлунку, **як** там виразка, **бо** надходить весна» (До рідних, лютий, 1973) тощо.

Рідше в першій книзі листів зустрічаємо:

- багатокomпонентні безсполучникові речення: *«І, здається, пензель із краплагом ще не зупинився, він іще виводить нові лінії, допрацьовує перспективу»* (До дружини й сина, 15.02.1973) тощо;
- багатокomпонентні складносурядні речення: *«Щодо збірки і доручення, то це я робив іще в Києві, але нічого з того не вийшло»* (До рідних, лютий, 1973) тощо.

У другій книзі превалюють:

1. Складнопірядні елементарні речення одночленної будови з підрядними з'ясувальними (у своїй більшості), наприклад: *«З твого листа я дізнався, що ти не одержав мого»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Дякую тобі за листа, за те, що ти поділився своїми враженнями»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Я досі не знав, що таке солдат»* (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), *«Я не знав, що його ще треба і жаліти»* (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), *«Коля Стельмах повідомляв мені, що в деяких школах м. Сталіно мають ввести українську мову як факультатив»* (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), *«Що буде далі, повідомлю згодом»* (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), *«Скажи їм, що мені дуже добре і т.д. і т.п.»* (До Віктора Дідківського, 7.12.1959), *«Дізнався, що село Чорнухи, місце Сковороди — в 25 км од Лубен»* (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960), *«...Говорять, що на сесії Верховної Ради стоятиме питання про скорочення строку служби»* (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960), *«Уяви, що зараз я дуже мало одержую листів»* (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960), *«Просто приємно, що цією премією відзначені Довженко і Рильський»* (До Бориса Дорошенка), *«Я радий і з того, що син — у мого друга»* (До Віктора Дідківського, 6.05.1960), *«Не думай, що я тут дуже пригнічений і т.д.»* (До Віктора Дідківського, 5.10.1960) тощо;
- з підрядними означальними – *«Це те ж саме, що погане — об'єктивно»* (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), *«Читаю в більшості своє, що привіз»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Земля Лубеничини належала*

Михайлові Вишневецькому, **що** збудував на догоду вибагливій дружині замок, зруйнований десь 1648 р. в час визвольної боротьби» (До Бориса Дорошенка, весна 1960) – (присубстантивно-атрибутивні речення);

2. Складнопідрядні елементарні речення двочленної будови.

У своїй більшості це складнопідрядні речення з складнопідрядні речення з **підрядним причини**. До прикладу: «Вибач, **що** я пишу і ніби жалиюсь» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Заздрю, **що** ти у Львові» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «І — радію, **що** я і не в Сталіно, і не в Львові» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Дуже радий за тебе, **що** ти як слід влаштувався» (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), «Я радий, **що** ти трохи чув його там, біля Великого Анадоля» (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), «Мені дуже жаль, **що** ти кинув писати вірші?» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959) тощо; з **підрядними мети**: «Йому важко зносити вантаж сподівань, носити його змалку, **щоб** з часом усе дочиста скинути в гробову яму» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Ходжу в увільнення і там, як правило, випиваю, **щоб** дома не журились» (До Бориса Дорошенка, весна 1960), «Отож, друже, я не ждав твого листа, **щоб** відповісти» (До Віктора Дідківського, 6.01.1961), «То я так собі нагадав, **аби** чимось допхати листа», «Хочу вибігатись, **аби** в Києві не кортіло» (До Юрія Бадзя, 29.07.1964), «Обачно йти, **аби** не збити хвилі» (До Віри Вовк, 21.07.1975), «Мушу й сам навечно замерзнути, **аби** призвичаїтись» (До Віри Вовк, 22.03.1977) тощо; трохи менше з **підрядними часу**: «Поки ми тут, все буде гаразд. (Це аргумент чи не найсильніший)» (До Анатолія Лазоренка, 1.10.1962), «Поки я приїду, **щоб** ти дисертацію закінчив» (До Юрія Бадзя, 14.07.1964), «Хочу там побути зі своєю родиною, з хлопчиками, **поки** вони звідти не порозбігалися остаточно» (До Василя Голобородька, 1969-1970), а також — з **підрядними місця**: «Зараз — між нами — я у лазареті, **куди** потрапив після чи то нещасного, чи то дурного випадку» (До Віктора Дідківського, 5.10.1960).

Ми помітили, що в другій книзі речень з підрядними наслідку в класичному їх варіанті немає, однак сполучником «так що» іноді розпочинаються речення (зустрічаємо в першій книзі листів частіше), що зумовлено явищем парцеляції. Наприклад: «А, крім того, всі ми, мордовлені, вже безсмертні (Мордовія — це рангом повище за Французьку академію, яка дає безсмертя!). **Так що** — дарма» (До Ірини Калинець, 20.05.1978), «Моя збірка взяла перший рубіж до видавничого плану. Але ця дистанція з багатьма перепонами має більше за традиційні для спринтерів 80 метрів. **Так що** — себе не тішу» (До Віктора Дідківського, 13.11.1964) тощо.

3. Багатокомпонентні складні речення змішаного типу найбільше представлені конструкціями:

із сурядністю і підрядністю, а саме:

із сурядністю і звичайною підрядністю – «Рвусь, метаюсь, як ув'язнений пардус, **але** грати настільки міцні, **що** не перегризти їх, не підпиляти», «Багато горілки — **а** це куди краще, **ніж** сільське кіно ачи танці» (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), «У Гайвороні була змога залишитись в райкомі (інструктором), **але** не залишили, **хоч** я і мав бажання (адже я вибирав би між армією і райкомом)» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), «Поки звикаюсь, **але** вже бігаю і працюю, **де** накаже бути мені пильний єфрейтор» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), «Боря, ти будь ласка, не хвали мою енергію, **але** ти подумай — думай, **що** в тебе — порівняльно багато вільного часу і працєю» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959),

«Це пов'язане було з деякими несподіванками, привготованими мені військовою службою і натеperиніми умовами, **а** саме: привчитись до абсолютної витриманості — тобто розучитись реагувати на все-все, **що** тебе може обурювати, мучити, терзати» (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960) тощо;

– з підрядним і безсполучниковим зв'язком – «Світло нерегулярне, радіо немає, глухо і тихо, **як** у вусі» (До Віктора Дідківського, серпень-вересень,

1959), «*Ти досить розтривожив мене — **бо** згадалось краще з кращого, **оте, що**, будучи невеличким, має хорошу чисту форму*», «*Не шукаю я його і зараз, **бо** наперед знаю — даремно*», «*Одне — міщанство, інше — **те, що** багатьом для цього б треба було заздалегідь вилити переляк, про **який** ти писав і мені*», «*Він удома, біля нього там — інтернат, **де** мали вчитись 58 учнів*», «*Отоді — хочеться — голову вище, так, **щоб** іскрили вірою очі*» (До Віктора Дідківського, Вересень 1959), «*Зрозуміло, **що** це не моя вина — два-три дні я сподівався, **що** ти прийдеши до нас, потім стало ніколи*» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), «*Хто зна, можливо нам (хто служить зі мною) прийдеться служити і більше, **як** 2 чи 3 роки*» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), «*Видає так, **ніби** і за цей місяць я зрозумів великі приємності од солдатчини: моєму слабкодухому тілові потрібен гарт, спартанський режим, **котрий**, без сумніву, позитивно вплине на мене — у всіх відношеннях*» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959), «*Прошу, **коли** матимеш змогу — зайди до нас, поговори з моїми батьками, розкажи їм, особливо матері, **що** армія і солдатчина — не таке вже і зло для мене*» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959) тощо;

– із сурядністю й безполучниковістю – «*Шурик Денісович молодець, він скептик у душі, **і** навіть жарти його важкі, часом невдалі, **але** приємні — навіть невдалістю і насмішкою над собою*» (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), «*Маю стати зенітчиком, може, й піхота, **але** це не так важливо*» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), «*...Одержав знову листа від Малишка, він хворий **і** листа за його дорученням написала Л.Забашта*» (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960), «*Не пишу зараз нічого, нема змоги і немає настрою, **але** ось пригріло сонце, глиняні оголення в лісі засиніли ніжними пролісками **і** це вже здатне змінити настрій дуже легко і дуже часто*» (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960) тощо;

– із сурядністю, підрядністю й безполучниковістю (таких менше, ніж у першій книзі листів) – «*Пишу дещо, думаю дещо, **а** надіюся тільки на **те, що** Бог дасть сили обернутися на роботу, поділяючи Гесіодові “Труди й дні” на поокремо*» (До Віри Вовк, 30.07.1974) тощо.

Досить часто зустрічаються в другій книзі листів:

1. Складносурядні елементарні речення відкритої структури.

Наприклад: *«Очей нема і духу нема»* (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), *«Тоскно і мило»*, *«Радісно і сумно»* (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959) – одночасність дій, станів; *«Бо стаємо песимістами, і, розгубившись у калейдоскопі видозмін, починаємо приміряти до нього — зблиски з молодих літ* (До Івана Світличного, 1974-1976), *«Кілька днів тому дістав листа од москвичів — і більшою радістю був вкладений Ваш аркуш, датований 1 березня ц.р.»* (До Анни-Галі Горбач, 4.04.1977), *«Бо від неї нема нічого, і, здається, в неї невесели (трус чи що?)»* (До Рити Довгань, 27.05.1977), *«А прочитав статті В.П.Іванисенка і Г.П.Кочура — і теж однозначні враження»* (До Олега Орача, 24.06.1977), *«Спускаюся в штольню — і там при місці наче»* (До Зоряна Пападюка, серпень 1977), *«Я витужив його в спогадах — і весь він там»* (До Михайлини Коцюбинської, Світлани Кириченко і Юрія Бадзя, Леоніди й Надії Світличних та Павла Стокотельного, Рити й Бориса Довганів, 29.10.1977), *«Післав йому своє телеграфне “Фе” — і шкода його й уже»* (До Надії й Леоніди Світличних та Павла Стокотельного» (21.11.1977), *«Просто гидко — і вже»* (118 – А. До Івана Світличного, 13.07.1978) – послідовність дій, станів тощо.

Також наявні конструкції **закритої структури** – *«Хлопці-друзі в більшості розвинені, енергійні, і це скрашує смуток»* (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), *«Це сільське оточення було — як для мене — незвичайним, і через це — здається, дало мені велику користь»* (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), *«Вірші мені пишуться тільки під час спогадів, і вони — я це часто помічаю — якось бічні для мене»* (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), *«Ще багато води втече і змін може бути багато»* (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959) – причиново-наслідкові; *«Мати ще жартує, але їй сумно»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«Все ж — наскільки я помітив — як то кажуть, бандура є, та кому ж грати?»* (До Віктора Дідківського, вересень 1959), *«В Сталіно мені обіцяють протекцію — в друкуванні, але я досі вичікую»* (До

Віктора Дідківського, 7.12.1959), – з обмежувально-протиставними відношеннями;

«Фіксація настроїв, **але** це ж не поезія» (До Анатолія Лазоренка, 5.10.1959), «Одержав од тебе листа, **але** не зміг вчасно відповісти», «Але я вже видохся, **а** часу набратися сили немає» (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960), «"Ранній березень" мені вдався найкраще, **а** в "Радості" є немало сирового» (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960) – із власне протиставними відношеннями;

«Гірко стало від цього і приємно за ілюзії — нехай і не свої — **але** котрі своїм теплом якось зогрівають нашу душу» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), «Багато з моїх планів розбито, **але** виринають несподівано нові», «Це все трохи неприємне, **та** що ж — різні бувають умови» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959) – із протиставно-компенсувальними відношеннями.

2. Багатокомпонентні складнопідрядні речення (репрезентовані як однорідною, так і неоднорідною супідрядністю, а також послідовною – у своїй більшості). Наприклад: «Валю, насамперед, звернися з офіційним запитом до видавництва "Радянський письменник", **щоб** Тобі повернули рукопис моєї поетичної збірки, **яка** лежала у них до цього лихоліття» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Думаю, **що** від цього часу я постараюсь взяти все, **що** можна — буду вивчати іноземні мови, читати, перекладати», «Одне слово, робити все так, **щоб** більше не побільшувати собі клопотів, **які** впали на мою голову, **ніби** сніг» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972), «Але на Потьмі будь обачною, **щоб** не ошукали Тебе які пройдисвіти, **які** там ніби шастають» (До дружини й сина, 11.01.1973) – з послідовною підрядністю;

«Пиши, **як** там твої успіхи, **як** живеш, працюєш» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), «Тут куди легше, **аніж** було в Києві, **аніж** було в армії» (До батьків, сестри, племінниці, 17.12.1972) – з однорідною супідрядністю;

«Напиши, **як** там Льоля, Ліля, Марта, **бо** я нічого не знаю про них» (До дружини, її батьків і сина, 17.12.1972), «Я призначаю це на п'ятницю, **щоб** Ти

захотіла вихідний день, **коли** не виводять на роботу» (До дружини й сина, 11.01.1973) – з неоднорідною супідрядністю тощо.

3. Безсполучникові елементарні речення: з однотипними частинами –

«Служу я в Лубнах, на Полтавщині, — хоч тут повезло» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), «Їздив я додому — з 17 до 24 жовтня був удома, бачив Колю Колісника, Володьку Міщенка» (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959), «Зі мною багато кіровоградських хлопців, взяв В.Чумака і Кобзар з собою і конспект Сковороди» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), «Хай ще армія підформує моє обезволене тіло, хай мої давні невдачі хоч тепер наколяться на стоїцизм, вироблений воєнщиною» (До Віктора Дідківського) – з перелічувальними відношеннями;

«Щире вітаннячко всім нашим спільним знайомим, приватне — Володимирові Міщенкові» (До Бориса Дорошенка, 5.02.1960), «Одержав я повістку в військкомат, в райкомі ж — захотіли взяти до себе інструктором» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959) – із зіставно-протиставними відношеннями; з **різномісними частинами** – «І вони сідають писати до мене: “Пиши негайно!”» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «І я щодня надіявся: сьогодні прийде Віктор» (До Віктора Дідківського, 19.11.1959), «Ще раз — люди тут мені по нутру» (До Віктора Дідківського, серпень-вересень, 1959), «Отак по-старому: все своє ношу з собою...» (До Віктора Дідківського, вересень 1959), «Чую — колишеться сум над вашими тамтешніми головами» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959), «Сьогодні одержав телеграму: Малишко і Забашта поздоровили мене з віршами (тиждень назад я був послав свій зошит у „Всесвіт“, Малишкови)» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959) – з пояснювальними відношеннями;

«Ми рвемо й метаємо, скільки слів ми пускаємо на вітер» (До Бориса Дорошенка, 5.12.1959) – з наслідковими відношеннями;

«Навіть, вибач, бреши, хай їм буде легше надіятись» (До Віктора Дідківського, 7.12.1959) – із цільовим значенням тощо.

Так само, як і в першій книзі листів, **маловживані:**

– багатокomпонентні безсполучникові речення: *«Хороші люди скрашали мені печалі, злі підбадьорювали мене, байдужі активізували мене»* (До Анатолія Лазоренка, 4.11.1959);

– багатокomпонентні складносурядні речення: *«Я оце прочитав другий роман Е.-М.Ремарка ("Час, щоб жити і час, щоб померти") і тут психологічно йшов за Ремарком, за його могутнім, але вже надламленим пацифізмом»* (До Бориса Дорошенка, 12.04.1960).

Усі типи речень (прості, ускладнені та складні) в листах Василя Стуса насичені багатогранною лексикою. Вона дає глибше зрозуміти його неординарне й небуденне світобачення. Наприклад: *проміжсвіти, крепеленятко, листодари, невесели, неточнописання, обов'язконоші, сніння, самодоточення, дозвершення, виснився тощо.*

Часто в реченнях фігурує прикладка: *«законники-справедливці», «земляк-сусіда», «друзі-невільники», «сусіда-циган», «сусіди-друзі» «Бажан-філософ», «Василь-кум», «шефи-невідчепи», «Дмитро-брат», «часопис-смолопис», «друзі-побратими», «Василь-тезка», «бандит-в'язень», «людина-гравець», «дитина-кретин», «пустун-футболіст», «мучні-земляки», «горе-воротар».*

Прикметною особливістю є емоційність, яка досягається використанням автором експресивів: *«гарантом будемперебудем», «дуролом велелюдний», «недогембльований текст», «зворохобити», «розшолопати», «напівпокиданнясамогосебе», «бюрократичний шлакобетон»;* великою кількістю фразеологізмів: *«діжка Данайд», «попав із корабля просто на бал», «Бог велів терпіти», «Сізіфова ситуація», «гніву церберів», «танталові муки», «обираю межі Сциллою і Харібдою», «зводиш ... кінці з кінцями», «цур йому пек йому», «Біда та й годі!», «Бог йому суддя», «чорт їх бери», «Одна надія на Бога», «ні риба-ні м'ясо», «жити не мед», «наговорив три мішки гречаної вовни»;* демінутивів: *«Вальочку», «Дмитричку» «ластівочко», «ластовенятчко моє маленьке», «ласкавочко», «лебідко», «ясочко», «любесенький», «літерки-словечка пахучі», «більшечким хлопчиком»;* тропів і

стилістичних фігур: *«ми солодкі на наші нещастя»*, *«сипляться зуби»* – метафори, *«зле здоров'я»*, *«безпровинний гріх»*, *«щедрий дарунок»*, *«геніальна музичність»* – епітети; *«наш малий дядько»*, *«маю прекрасну мороку»* – оксиморони, *«на Тобі весь світ»* – гіпербола тощо.

Зазначені приклади мовно-виражальних засобів відображають почуття, переживання В. Стуса, його ставлення до адресатів чи до того, що відбувається.

Прикметним для першої книги листів є особові та присвійні займенники 2-ої особи однини, вжиті в листах до матері, дружини, сина та інших, виступають засобом інтимізації, причому письменник пише їх з великої букви, підкреслюючи винятково шанобливе ставлення до своїх рідних. Узагалі, Василь Стус послуговується займенниками для відображення ефекту безпосереднього емоційно-інтелектуального спілкування з реципієнтами, духовної близькості між комунікантами [41].

Н. В. Павлик наголошує, що система особових займенників виконує специфічну для епістолярного дискурсу функцію, а саме: з одного боку, вони є носіями звернення автора до конкретного адресата, з іншого – виражають залежність комунікації від попереднього змісту висловленого. До того ж займенники вказують на причетність (непричетність) мовців до описуваних подій. В обстежених листах майже завжди спостерігається імітація діалогу поета з уявним співрозмовником. Так, завдяки цитуванню чи згадуванню в тексті висловлень реципієнта або застосуванню прямого спонування до продовження розмови створюється певне уявлення про адресата. Така особливість внутрішньої структури листів називається діалогічністю [41].

Наприклад: *«Вітаю Тебе з днем народження»*, *«Цілую — всіх Вас»* (До дружини, 14.06.1972), *«Добридень Вам!»* (До рідних, лютий, 1973), *«Цілую Тебе»* (До дружини й сина, 16.04.1973) тощо.

Ми помітили, що автор доволі часто використовує цитати: *«Така вже моя доля — прикрити тих, кому я мусів би дарувати радість»* (Вертер), *«Ніхто й не гавкне, не лайне, неначе й не було мене»* (слова Робінзона Крузо), *«Людина*

завжди залишиться людиною, і та дрібка розуму, яку вона, може, має, майже або й цілком нічого не важить, коли шаліє пристрасть і їй стає затісно в рамих людської природи»(Вертер) тощо.

Прослідковуємо в листах часто повторювані вирази В. Стуса, які допомагали не зламатися душевно, а навпаки – вистояти: *«Ситуації обирають нас, і нам од того ні відхреститися, ні відмолитися, слава Богу», «У кожного своя доля», «дасть Бог день і дасть решту», «Буде те, що має бути», «Що Бог дасть, те й буде», «А що краще — Господь знає», «Як Бог дасть — так і буде», « як дасть Бог — так і буде», «що... дасть Бог — те й буде», «Не я перший, не я останній», «така вже моя доля...», «добро не зігнеться перед злом», «Бо я здався на Господню волю чи — приймаю долю таку, яку мені назначено», «Ми[чоловіки]народжені долати труднощі», «За безсмертя — треба ж платити», тощо.*

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі нами представлено типологію речень, характерну саме для епістолярію Василя Стуса. Також виявлено частотність та особливості цих речень. Досліджуючи їх, за основу взято класифікацію речень, уміщену в підручнику К. Ф. Шульжука.

Аналіз показав, що в обох книгах листів переважають складні речення. У книзі «Листи до рідних» частотність їх вживання складає приблизно 51 відсоток, у книзі «Листи до друзів та знайомих» – 43.

Серед складних конструкцій першої частовживаними є складнопідрядні елементарні речення:

одночленної будови (з підрядними означальними, з'ясувальними, ступеня й способу дії); двочленної будови (з підрядними причини, наслідку, мети, умови, місця, часу).

У другій книзі це конструкції одночленної будови, серед яких переважають речення з підрядними з'ясувальними, а також із підрядними означальними. Для двочленної ж будови характерні речення: з підрядними мети, причини.

Також, зауважимо, в обох книгах автор використав багатоконпонентні складні речення змішаного типу. У першій – це здебільшого конструкції:

із сурядністю й підрядністю, з підрядністю й безсполучниковістю, із сурядністю, підрядністю й безсполучниковістю, із сурядністю й безсполучниковістю; у другій: із сурядністю й підрядністю, з підрядністю й безсполучниковістю, із сурядністю й безсполучниковістю, рідше зустрічаємо речення із сурядністю, підрядністю й безсполучниковістю.

У листах Василя Стуса наявні складносурядні формально елементарні речення. У першій книзі домінують конструкції закритої структури із причиново-наслідковими відношеннями, протиставно-компенсувальними, обмежувально-протиставними, розподільно-зіставними, власне зіставними, зіставно-наслідковими, власне протиставними відношеннями.

У другій – це речення відкритої структури, що виражають, наприклад, одночасність дій, станів, послідовність дій, станів.

Безсполучникові елементарні речення репрезентовані конструкціями: з однотипними частинами – з перелічувальними, із зіставно-протиставними відношеннями; з різнотипними частинами – з пояснювальними, з'ясувальними, наслідковими відношеннями.

Багатокомпонентні складнопідрядні речення наявні як із однорідною супідрядністю, так і з неоднорідною, а також із послідовною.

Рідше зустрічаємо в обох книгах листів багатокомпонентні безсполучникові, а також багатокомпонентні складносурядні речення.

Наступну частину вживаних конструкцій складають прості речення. У книзі «Листи до рідних» таких – 25 відсотків, у книзі «Листи до друзів та знайомих» – 34 відсотки.

Для цього типу характерне часте вживання розповідних речень (що є особливістю листування), питальних конструкцій (відкриті запитання притаманні більше для листів другої книги, а закриті – для першої). Спонукальні речення домінують у книзі «Листи до рідних».

Примітними є бажальні (оптативні) речення, які зазвичай знаходяться вкінці й виражають модальність бажальності. В обох книгах вони репрезентовані однаковою мірою. Загальновідомо, що речення за метою висловлювання охоплюють усі типи конструкцій.

За емоційною забарвленістю часто зустрічаються окличні речення. Такі є в обох книгах, але вони більш властиві другій.

Щодо опозиції речень, то в обох книгах листів спостерігаємо як стверджувальні, так і заперечні речення. Переважають перші. Стосовно заперечних, то загальнозаперечних набагато більше, ніж частковозаперечних.

З огляду на наявність головних членів речення та особливості вираження предикативного зв'язку помічаємо як двоскладні, так і односкладні. Для першої книги характерні односкладні, для другої – двоскладні.

Василь Стус використовує майже всі види односкладних речень, які дають йому змогу всебічно передати свій психологічний стан: означено-особові (зустрічаємо найчастіше), неозначено-особові, безособові, номінативні, інфінітивні. Цікавим є те, що чотири останні зазначені види односкладних речень частіше спостерігаємо як частину ускладнених або складних конструкцій.

За наявністю чи відсутністю другорядних членів речення переважають поширені конструкції в обох книгах листів із додатками, з узгодженими й неузгодженими означеннями, з різними видами обставин або одночасно з усіма другорядними членами.

За наявністю чи відсутністю необхідних членів речення частіше зустрічаються повні речення, але є й неповні, які репрезентовано в листах контекстуальними, а також еліптичними конструкціями.

Привертають увагу слова-речення, які виконують волюнтативну, емоційно-оцінну, естетичну та інформативну функції.

Недосказаність у листах виражена незакінченими реченнями.

Важливе місце посідають етикетні формули, експліковані вокативними реченнями, які традиційно розпочинають та завершують листи. У Василя Стуса це поширені й непоширені конструкції, які містять зменшено-пестливу лексику та епітети. У книзі «Листи до друзів та знайомих» вокативні речення є як поширеними, так і непоширеними, але з менш виявленою експресією.

До особливостей синтаксису епістолярію поета слід також віднести наявність парцельованих речень, метою яких є акцентування певних елементів висловлювання.

У першій книзі часто зустрічаються повтори, метою яких є посилення експресивності в листах.

Бачимо, що важливою формою виразності є також інверсія, функцією якої є звернення уваги на найбільш значуще слово.

Окрему групу серед простих речень становлять висловлювання з виділенням окремих слів чи груп слів (перед ними зазвичай стоїть тире, яке не є обов'язковим у реченні). Зустрічаємо такі виділення серед усіх членів речення, а особливо – перед обставинами.

Найменший тип речень за вживаністю складають прості ускладнені. У книзі «Листи до рідних» таких – 23 відсотки, у книзі «Листи до друзів та знайомих» – 22 відсотки.

У другій – домінують формально ускладнені речення з двома головними членами, у першій – з одним, що реалізується завдяки однорідним членам, вставним і вставленим конструкціям, звертанням та відокремленим членам речення.

Однорідними виступають як головні, так і другорядні члени. Ряд однорідності характеризується різними типами зв'язку: безсполучниковим, сполучниковим, комбінованим. Найбільше в обох книгах однорідних додатків. Однорідні означення у простих ускладнених зустрічаються рідко.

Звертання в листах Василя Стуса за своєю структурою є непоширеними та поширеними, стоять в різних позиціях (на початку, всередині, вкінці) та є емоційним виявом до адресата. Найбільше таких ускладнювальних компонентів у книзі «Листи до рідних».

Вставні компоненти часто зустрічаються в простих ускладнених та складних реченнях першої книги (у другій знаходимо їх частіше в складних). Вони можуть виражати ступінь вірогідності повідомлюваного, передавати зв'язок думок, послідовність їх викладу чи логічне завершення, позначати джерело повідомлення, виражати емоційний стан мовця, передавати звернення до співбесідника і вживаються з метою привернення уваги читача.

Вставлені компоненти є однією з найпримітніших особливостей синтаксису в обох книгах листів митця (найбільше їх у складних реченнях).

Відокремлені члени речення репрезентовані відокремленими означеннями, прикладками, додатками та обставинами. Останніх в обох книгах листів – найбільше. Щодо відокремлених додатків, то в простих ускладнених їх частіше зустрічаємо в першій книзі. В ідіостилі Василя Стуса такі ускладнювальні компоненти використані з функцією конкретизування, мають експресивний потенціал, а також виконують характеристичну та оцінну функції.

Порівняльний зворот у реченнях поета образно характеризує дію, предмет чи його ознаку та виконує різні синтаксичні функції.

Усі типи речень (прості, ускладнені та складні) у листах Василя Стуса насичені багатогранною лексикою. Вона дає глибше зрозуміти його.

Отже, аналіз досліджуваного матеріалу дозволяє зробити висновки, що митець використовував різні типи речень, особливості яких дозволяють побачити неповторність авторського ідіостилю.

Епістолярій Стуса є свідченням його екзистенційного утвердження в умовах «тривання на межі» та пошуку формули «самопорятунку», яку визначив для себе як «пряmostояння» [42]: «Що ж, наш єдиний оптимізм – у пряmostоянні. І ця постава робить нас усіх — братами» (До М.Плахотнюка, 26.12.1978). Ю.Шевельов зазначає, що «Стус ніколи не здавався ворогові і не виявляв вагань. Але ціна цієї прямоти була висока не тільки в сенсі фізичних і психологічних терзань, а й у сенсі внутрішніх конфліктів і подолання внутрішніх молій у Гетсиманському саду» [43].

Перебуваючи на засланні, в умовах, коли людину дуже легко зламати, Василь Стус мислив, творив, проявляючи неймовірну силу духу та міць характеру. Ми погоджуємося з дослідником творчості поета Євгеном Сверстюком, який сказав, що «то був чоловік, який говорив і писав за будь-яких обставин ясно, як перед Богом...» [44, с. 5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біографія Василя Стуса. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4549>.
2. Трагічний, величний і вічний Василь Стус: тематичний бібліографічний покажчик. URL: https://msmb.org.ua/books/thematic_bibliography/127/.
3. Коваль Л. М. Особливості вербалізації почуття любови в мемуарній спадщині Василя Стуса. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2022. №35. С. 53–60.
4. Стус В. Том 6 (додатковий), кн. 1: Листи до рідних / Упоряд.: О. Дворко, М. Коцюбинська; Підгот. текстів О. Дворко; Авт. приміт. М. Коцюбинська. 1997. 495 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Stus_Vasyl/Tvory_Tom_6_knyhy_1-2/
5. Стус В. Том 6 (додатковий), кн. 2: Лист до друзів та знайомих / Упоряд.: О. Дворко, М. Коцюбинська; Авт. приміт. та Словника М. Коцюбинська. 1997. 262 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Stus_Vasyl/Tvory_Tom_6_knyhy_1-2/
6. Морозова Л.І. Письменницький епістолярій у системі літературних жанрів: дис. ...канд.філ. наук: 10.01.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. 223 с.
7. Епістолярна література, Епістолярій. В. І. Кузьменко. Енциклопедія Сучасної України/ редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-17943>.
8. Котяш І. А. Історія епістолярію в українському та польському літературознавстві. *Наукові записки* [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Філологічна. 2012. Вип. 27. С. 191–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_27_60.
9. Пустовіт В. Ю. Письменницький епістолярій: філологічний дискурс: посібник. Київ: Інтерсервіс, 2020. 106 с.

10. Ільків А. В. До питання генези листа-повчання в українській епістолярній традиції. URL: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2016/2/20.pdf>.
11. Пустовіт В. Ю. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. *Епістолярій видатних українських письменників у шкільній освіті: методичний аспект*. 2021. URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/532/517.
12. Юферева О. Послання у контексті «поетичного епістолярію» (на матеріалі української та російської поезії другої половини XIX ст.). *Studia Methodologica: науковий збірник* / гол. Р. Гром'як; відп. ред. Ю. Завадський; редкол.: О. Куца, М. Лабащук, Н. Поплавська [та ін.]. Тернопіль: ТНПУ, 2011. Вип. 32. С. 226–231.
13. Севастьянова А. А. Пунктуаційно-синтаксичний аналіз епістолярію Василя Симоненка. 2022. URL: <https://philology.lnu.edu.ua/academics/repozytariy/sevastianova-a-punktuatsiyno-syntaksychniy-analiz-epistoliariiu-vasyliia-symonenka>.
14. Енциклопедія “Українська мова”. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2000. 820 с.
15. Заболотна Т. В. Епістолярна спадщина В. Винниченка: адресування і стиль: дис. кандидата філол. наук: 10.01.01 / Київ, 2005. 172 с.
16. Мазоха Г. С. Жанрово-стильові модифікації українського письменницького епістолярію другої половини XX століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01/ “Українська література”. Київ, 2007. 35 с.
17. Дудик П. С. Стилїстика української мови. Київ: ВЦ “Академія”, 2005. 367 с.
18. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
19. Мазоха Г. Епістолярій В. Стуса як складова вияву індивідуальності поета. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору: зб. наук. пр. / Донец. нац. ун-т, каф. історії укр. літ. і фольклористики* / Вінниця, 2014. Вип. 21/22. С. 112–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apulf_2014_21-22_14

20. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років ХХ ст. Київ: НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 1998. 305 с.
21. Коцюбинська М. «Зафіксоване й нетлінне». Роздуми про епістолярну творчість. Київ: Дух і літера, 2001. 299 с.
22. Стратулат Н.В., Яслик В.І. Експресивний синтаксис епістолярію Василя Стуса. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. №15. С. 34–38.
23. Глушковецька Н. Основні етапи оприлюднення та літературознавчого осмислення епістолярної спадщини Василя Стуса. *Слово і Час*. 2018. № 6. С.12. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/165458/03-Hlushkovetska.pdf?sequence=1>.
24. Данильчук В. Д. Поетичний синтаксис Василя Стуса в аспекті художньої комунікації. Київ, 2006. 19 с.
25. Оліфіренко Л. Естетика будови речень у віршовому мовленні Василя Стуса. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=19739>.
26. Кравцова О. В. Репрезентативні вияви та засоби реалізації інтенції переповідності в епістолярному дискурсі Василя Стуса. *Південний архів (філологічні науки)*. 2018. Вип. 73. С. 22–25.
27. Коваль Л. М. Семантико-стилістичні параметри онімікону епістолярію Василя Стуса. *Закарпатські філологічні студії*. Редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2023. Вип. 30. С. 38–43. Бібліогр.: с. 43 (13 назв); рез. укр., англ. URL <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/30/6.pdf>.
28. Домрачева І. Реалізація питальних речень у мовленнєвому просторі Василя Стуса. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2018. Вип. 27. С. 69–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2018_27_9.
29. Дубенко Д. С., Домрачева І. Р. Особливості етикетного мовлення в епістолярії Василя Семеновича Стуса. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5471>.

30. Загоруйко Н. Таборовий епістолярій українських шістдесятників (Літературно-естетичний дискурс): [монографія]. Київ: Смолоскип, 2018. 256 с.
31. Глушковецька Н. Епістолярій як джерело пізнання творчої майстерні Василя Стуса невольничого періоду. *Літературознавство. Фольклористика. Культурологія*: зб. наук. пр. Черкаси, 2012. С.182–196. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/455>
32. Волошенюк О. М., І.Р. Домрачева. Специфіка епістолярного жанру Василя Стуса. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/7621/7623>.
33. Глушковецька Н. А. Ранній епістолярій В. Стуса, як віддзеркалення авторського світосприйняття. Наукові праці. Серія: Філологічні науки. 2011. URL: http://fn.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/76/2017/02/Book_28.pdf#page=85.
34. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 408 с. (Альма-матер).
35. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / заг. ред. акад. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1972. 516 с.
36. Марич С. М. Стилiстичнi функцiї парцельованих речень. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine23-24.pdf>.
37. Фігури безсполучниковості та багатосполучниковості в поезії шістдесятників. URL: https://shistdesjatnyky.blogspot.com/2012/11/blog-post_21.html.
38. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсонології: [монографія]. Вінниця: Нілан-Лтд, 2017. 136 с.
39. Аксьонова І. О. Синтаксичні конкретизатори в структурі речення: типологічно-кваліфікаційні ознаки. URL: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/229/213>.
40. Аксьонова І. О. Функційні вияви синтаксичних конкретизаторів в ідіостилі Василя Стуса. URL: <https://jvsmk.donnu.edu.ua/article/view/5703/5729>.

- 41.Павлик Н. В. Художність як один із параметрів епістолярію Василя Стуса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2019. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_3/40.pdf.
- 42.Загоруйко Н. А. Листи Василя Стуса як феномен епістолярної творчості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія філологічна.* Острог, 2011. Вип. 21. С. 185–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2011_21_22.
- 43.Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. Кн. II. Літературознавство / Упоряд. І. Дзюба. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 1151 с.
- 44.Сверстюк Є.О. Василь Стус – летюча зірка української літератури. *Відродження.* 2004. №12. С. 5–9.
- 45.Бевзенко С.П., Литвин Л.П., Семеренко Г.В. СУМ: Синтаксис. Київ, 2005.
- 46.Стус Д. Зрозуміти Василя Стуса. URL: <https://stus.center/p/zrozumiti-vasilia-stusa-842033>.
- 47.Типологія та функції односкладних речень у романі «Марія» Уласа Самчука. *Лінгвостилістичні студії.* 2020. URL: <https://lingvostud.vnu.edu.ua/index.php/lingvostud/article/view/329/254>.
- 48.Попова І. С. Типологія синтаксичних одиниць сучасної української мови URL: <https://ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/download/156/169/>.
- 49.Гайденко Ю. О. Виразальні засоби синтаксису, що базуються на редукції вихідної моделі, у романах Шарлотти Бінгхем. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2018. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=132>.
- 50.Синтаксис української мови: хрестоматія: у 2 ч. / Упоряд.: А. Мойсієнко, В. Чумак, С. Шевель. Київ: ВПЦ "Київський університет". 2019. Ч. 1. 559 с.
- 51.Соловей О. Є. Василь Стус. Відлуння і наближення: науково-популярний нарис / О. Є. Соловей, О. В. Пуніна, М. В. Жилін; ред. В. В. Мозгунов. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. 152 с.

52. Степаненко М. Синтаксис простого речення: конспект лекцій: навчально-методичний посібник. / М. Степаненко. Полтава: ПНПУ, 2021. 198 с.
53. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
54. Мелкумова Т. В. Редуковані синтаксичні виражальні засоби в масмедійних текстах. 2012. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/download/631/630/1239>.
55. Дуброва О. М. Типологія ускладнення простого речення: синтаксичний і семантичний аспекти. *Держава і регіони*. Серія: Гуманітарні науки. 2018. URL: http://humanities.stateandregions.zp.ua/archive/1_2018/13.pdf.
56. Глушковецька Н. А. Епістолярій Василя Стуса як синтез поетичної, літературно-критичної та перекладацької творчості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Глушковецька Н. А.; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2014. 20 с.
57. Глушковецька Н. А. Етико-естетичний та педагогічний універсум епістолярію Василя Стуса (за матеріалами листів до сина). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія філологічна. Острог, 2011. Вип. 21. С. 142–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2011_21_18.
58. Загоруйко Н. В. Стус та Р. М. Рільке – естетичні пошуки мистецького діалогу (за епістолярною спадщиною В. Стуса). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія філологічна. Острог, 2013. Вип. 32. С. 68–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_32_10.
59. Конончук Т. І. Етико-естетичний дискурс в епістолярії Василя Стуса. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Число 1. С. 216–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_34.
60. Коцюбинська М. Епістолярна творчість Василя Стуса. *Мої обрії: у 2 т.: зб. ст.*; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2004. Т. 2. С. 163–184.
61. Коцюбинська М. Х. Листи і люди: Роздуми про епістолярну творчість. Київ: Дух і літера, 2009. 584 с.

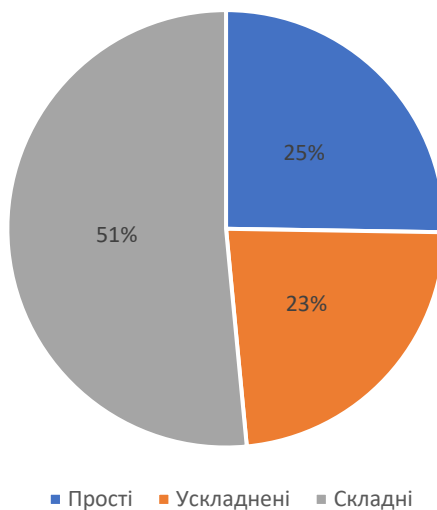
62. Кузнєцов В. О. Етико-естетична максима епістолярію Василя Стуса: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Кузнєцов В. О.; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2011. 22 с.
63. Кулішенко Л. А. Мовленнєвий етикет епістолярної спадщини українських письменників. *Світогляд – Філософія – Релігія*: зб. наук. пр. Суми, 2012. Вип. 3. С. 213–221. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/52357>.
64. Мазоха Г. С. Епістолярій Василя Стуса: діалог з читачем і часом. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. Київ, 2011. Вип. 22. С. 126–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_23.
65. Полюга В. Екзистенційний контекст мемуарної та епістолярної спадщини. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філософія. Острог, 2009. Вип. 5. С. 195–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2009_5_22.
66. Богдан С. «Магічне свічадо» епістолярію Василя Стуса: Епістолярна спадщина Василя Стуса. *Дивослово*. 2004. №1. С. 19–23.
67. Василь Стус. Відлуння і наближення: науково-популярний нарис / О. Є. Соловей, О. В. Пуніна, М. В. Жилін; ред. В. В. Мозгунов. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. 152 с.
68. Пуніна О. Оборонна система Василя Стуса: етика і творчий процес. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. 2019. URL: <https://japul.donnu.edu.ua/article/view/8003>.
69. Пуніна О. Людина без шкіри. Психотип Василя Стуса: розвідка-нарис/ Ольга Пуніна – Брустури: Дискурсус, 2022. 160 с.
70. Пуніна О. Психічно-інтелектуальна сутність письменника: бачення Василя Стуса. 2018. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/95-99_14.pdf.
71. Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит перший / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця: Простір Літератури, 2016. 120 с.
72. Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит другий / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця: Простір Літератури, 2016. 98 с.

- 73.Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит третій / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця: Простір Літератури, 2017. 106 с.
- 74.Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит четвертий / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця: Простір Літератури, 2018. 128 с.
- 75.Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит п'ятий / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця: Простір Літератури, 2019. 118 с.
- 76.Стусознавчі зошити: Зошит шостий. Науковий альманах. Зошит шостий / за ред. Олега Солов'я й Ольги Пуніної. Вінниця: Простір Літератури, 2020. 86 с.
- 77.Стусознавчі зошити: Науковий альманах. Зошит сьомий / за ред. О. Солов'я й Ольги Пуніної. Вороновиця: Простір Літератури, 2021. 100 с.
- 78.Соловей О. Оборонні бої: Статті, рецензії, есеї / Післямова О.Пуніної / Олег Соловей. Донецьк: Видавництво БВЛ, 2013. 428 с.
- 79.Просалова В. Палімпсест у художньому осмисленні українських поетів ХХ століття. *Вісник Донецького національного університету. Гуманітарні науки*. Донецьк: Вид-во Донецького національного університету, 2009. Вип. 1. С. 7–13.
- 80.Просалова В. Проблема естетичного самовизначення в літературознавчих студіях В. Стуса. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору: наук. зб.* / [редкол. С. В. Мишанич (відп. ред.) та ін.]. Донецьк: Вид-во Донецького національного університету, 2001. Вип. 6. С. 192–199.
- 81.Ромашенко Л. Шістдесятники і шістдесятництво в епістолярії В. Стуса (за матеріалами збірки «Листи до сина»). *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог: Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. Вип. 21. С. 317–324.
- 82.Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави). Київ: Товариство «Знання», 1993. 96 с.
- 83.Стус Д. В. Василь Стус: життя як творчість. Київ: Факт, 2004. 368 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Частотність уживання простих, ускладнених та складних речень у книзі "Листи до рідних"

Частотність уживання простих, ускладнених та складних речень у книзі "Листи до друзів та знайомих"

